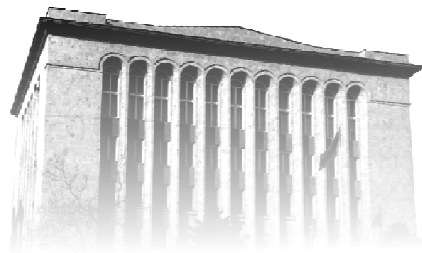

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

ՀԱՂՈՐԴՈՒՄ

**ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ 2010 թ.
ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ
ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿԻ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ**

Հաստատվել է ՀՀ սահմանադրական դատարանի 24 հունվարի 2011թ.
ՄԴԱՌ-2 աշխատակարգային որոշմամբ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԳԱՏԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 2010 ԹՎԱԿԱՆԻՆ	4
ԱՌԱՆՁԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՎ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՅ ԿԱՏԱՐՈՒՄԸ	5
* ՀՀ Նախագահի դիմումների հիման վրա ընդունված սահմանադրական դատարանի որոշումները եւ դրանց կատարումը	5
* Անհատական (ֆիզիկական եւ իրավաբանական անձանց) դիմումների հիման վրա ընդունված սահմանադրական դատարանի որոշումներն ու դրանց կատարումը	6
* Դատարանների դիմումների հիման վրա ընդունված սահմանադրական դատարանի որոշումները եւ դրանց կատարումը	30
* ՀՀ գլխավոր դատախազի դիմումների հիման վրա ընդունված սահմանադրական դատարանի որոշումները եւ դրանց կատարումը	33
* Մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումների հիման վրա ընդունված սահմանադրական դատարանի որոշումները եւ դրանց կատարումը	33
* ՀՀ ԱԺ պատգամավորության թեկնածուների դիմումների հիման վրա ընդունված սահմանադրական դատարանի որոշումներն ու դրանց կատարումը	42
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆԻ ՆԱԽՈՐԳ ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿԸ 2010 ԹՎԱԿԱՆԻ ԸՆԹԱՅՔՈՒՄ	43
ԸՆԴՈՒՆՈՒՐ ՀԵՏԵՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	45

**ԳԱՏԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
2010 ԹՎԱԿԱՆԻՆ**

2010 թվականին ՀՀ սահմանադրական դատարանում մուտքագրվել են օրենքով սահմանված կարգով սահմանադրական դատարան դիմելու իրավասություն ունեցող սուբյեկտների 357 դիմում, ինչպես նաև այդպիսի իրավասություն չունեցող անձանց 804 դիմում:

Սահմանադրական դատարան դիմելու իրավասություն ունեցող սուբյեկտների կողմից դիմումների փաստացի պատկերն այսպիսին է.

1. ՀՀ Նախագահ - 43 դիմում,
2. ՀՀ Ազգային ժողով - 0 դիմում,
3. պատգամավորների առնվազն մեկ հինգերորդ - 0 դիմում,
4. ՀՀ կառավարություն - 0 դիմում,
5. տեղական ինքնակառավարման մարմիններ - 0 դիմում,
6. ֆիզիկական անձինք - 285 դիմում,
7. իրավաբանական անձինք - 14 դիմում,
8. ՀՀ դատարաններ - 7 դիմում,
9. ՀՀ գլխավոր դատախազ - 2 դիմում,
10. ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպան - 6 դիմում,
11. Հանրապետության Նախագահի թեկնածուներ - 0 դիմում,
12. կուսակցություններ (կուսակցությունների դաշինքներ) եւ պատգամավորության թեկնածուներ - 1 դիմում:

Թվով 299 անհատական դիմումներից 205-ը չեն համապատասխանել «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 27 եւ 28-րդ, ՀՀ սահմանադրական դատարանի կանոնակարգի 21 եւ 22-րդ հոդվածներով սահմանված՝ դիմումին ներկայացվող պահանջներին եւ աշխատակազմի կողմից վերադարձվել են դիմողներին:

Դատական կազմերի կողմից քննության է առնվել 94 անհատական դիմում (93 անհատական դիմում մուտքագրվել է 2010 թվականին, **իսկ 1-ը՝ 2009 թվականի վերջին, սակայն դատական կազմի կողմից քննության է առնվել 2010 թվականին**): Դրանցից քննության է ընդունվել 40 դիմում, մերժվել՝ 49-ը, 5-ը տեղափոխվել է դատարանի լիազումար նիստ:

Սահմանադրական դատարանի լիազումար նիստում քննարկվել է 5 անհատական դիմումի քննության ընդունման հարց: Դատարանի աշխատակարգային որոշմամբ քննության է ընդունվել 4 անհատական դիմում, մերժվել՝ 1-ը:

**ԱՌԱՆՁԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՎ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ ԵՎ ԳՐԱՆՑ ԿԱՏԱՐՈՒՄԸ**

**ՀՀ Նախագահի դիմումների հիման վրա ընդունված սահմանադրական
դատարանի որոշումները եւ դրանց կատարումը**

2010 թվականին ՀՀ Նախագահի կողմից ՀՀ սահմանադրական դատարան ներկայացված բոլոր դիմումները վերաբերել են բացառապես միջազգային պայմանագրերում ամրագրված պարտավորությունների՝ ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցի որոշմանը: 2010թ. ՀՀ սահմանադրական դատարանի կողմից քննված 48 միջազգային պայմանագրերի թվում են 16 բազմակողմ (8 ունիվերսալ եւ 8 տարածաշրջանային) ու 32 երկկողմ (20-ը՝ օտարերկրյա պետությունների եւ 12-ը՝ միջազգային կազմակերպությունների հետ) համաձայնագրեր: Քննության առարկա դարձած պայմանագրերից 31-ը՝ միջպետական եւ 17-ը միջկառավարական են:

ՀՀ սահմանադրական դատարանի կողմից քննության առնված 48 միջազգային պայմանագրերից 39-ն արդեն իսկ վավերացվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից, թվով 8 պայմանագրեր դեռեւս չեն ներկայացվել ՀՀ Ազգային ժողով՝ ՀՀ Սահմանադրության 81-րդ հոդվածի առաջին մասի 2-րդ կետին համապատասխան, կամ դրանց վերաբերյալ ՀՀ Ազգային ժողովը, ՀՀ Սահմանադրության 62-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն, դեռեւս որոշում չի կայացրել, եւս երկու միջազգային պայմանագրերի կնքման ընթացակարգը, «Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերի մասին» ՀՀ օրենքի 39.1-րդ հոդվածի համաձայն կասեցվել է ՀՀ Նախագահի հրամանագրով: Դա վերաբերում է «Հայաստանի Հանրապետության եւ Թուրքիայի Հանրապետության միջեւ դիվանագիտական հարաբերություններ հաստատելու մասին» ու «Հայաստանի Հանրապետության եւ Թուրքիայի Հանրապետության միջեւ հարաբերությունների զարգացման մասին» արձանագրությունների վավերացման գործընթացին:

Անդրադառնալով 2010 թվականի ընթացքում քննության առնված ՀՀ միջազգային պայմանագրերի առնչությամբ իրավակիրառական պրակտիկային՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ ներկայացված մի շարք միջազգային պայմանագրերի հայերեն պաշտոնական տարբերակներն էական բովանդակային շեղումներ են ունեցել բնագրերից: Նախորդ տարիների օրինակով, սահմանադրական դատարանի պահանջով այդ թերացումները շտկվել են: Այդուհանդերձ, նման փաստերը վկայում են միջազգային պայմանագրերի, հատկապես ֆինանսավարկային համաձայնագրերի համապատասխան ներպետական ընթացակարգերի եւ, մասնավորապես, վավերացման նախապատրաստման դրակի բարձրացման անհրաժեշտության մասին: Բացի դրանից, ՀՀ միջազգային պայմանագրերում ՀՀ Սահմանադրության համապատասխան դրույթների էությունն արտացոլող միասնական եզրութաբանության բացակայությունը գործնականում եւս խոչընդոտներ է ստեղծում ոչ միայն դրանցում ամրագրված պարտավորությունների ծավալն ու բովանդակությունը պարզելու եւ ՀՀ Սահմանադրությանը դրանց համապատասխանությունը որոշելու, այլեւ դրանց հստակ կիրառման տեսանկյունից:

Նախորդ տարիների իրավակիրառական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը հիմք է տալիս ենթադրելու, որ այդպես էլ չի ձեռավորվել միջազգային պայմանագրերի կապակցությամբ արված վերապահումների եւ հայտարարությունների իրավաբանական բնույթի ու նշանակության միատեսակ իրավական ընկալում: Բազմակողմ պայմանագրերի վերաբերյալ կատարված վերապահումների նկատմամբ շատ հաճախ ցուցաբերվում է անկանխատեսելի մոտեցում, փորձ չի արվում պարզելու դրանց կատարման պատճառները, չի հիմնավորվում նման վերապահումների առնչությամբ առարկություններ ներկայացնելու անհրաժեշտությունը, ինչի արդյունքում Հայաստանի Հանրապետությունն այս կամ այն պայմանագրով ստանձնում է առավել մեծ ծավալի միջազգային պարտավորություններ, քան տվյալ պայմանագրի՝ վերապահում կատարած այլ մասնակիցները:

ՀՀ սահմանադրական դատարանի որոշումների կատարման տեսանկյունից ուշադրության է արժանի նաեւ ֆինանսավարկային պայմանագրերով ֆինանսավորվող ծրագրերի մանրամասնեցվածության պատշաճ մակարդակի հիմնախնդիրը: Անցյալ տարիների ընթացքում քննության առնված ֆինանսավարկային պայմանագրերում եւ դրանց հավելվածներում ներկայացված ֆինանսավորման ծրագրերի նկարագրությունը վկայում է, որ անհրաժեշտ չափով մանրամասնեցված չեն տրամադրվող վարկային միջոցներով ֆինանսավորվող կոնկրետ ծախսերի ուղղությունները: Հաճախ համաձայնագրերում նկարագրված ծրագրերը ձեւակերպված են անորոշ եւ վերացական կերպով: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ յուրաքանչյուր ֆինանսական համաձայնագրի հիմքում պետք է դրված լինի ՀՀ կառավարության կողմից հաստատված հստակ ծրագիր՝ ներառելով այդ ծրագրի համար վարկային միջոցների ներգրավման համակողմանի հիմնավորումներ:

Ֆինանսավարկային պայմանագրերով ստանձնած միջազգային իրավական պարտավորությունների բարեխիղճ կատարումը, վարկային միջոցների նպատակային օգտագործումը եւ դրա նկատմամբ արդյունավետ վերահսկողության անհրաժեշտությունը պահանջում են նշված պայմանագրերի դրույթների որոշակիության եւ հստակության ապահովում: «Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերի մասին» ՀՀ օրենքով ՀՀ արտաքին գործերի նախարարությունը մեծ պարտականություն ունի այդ պայմանագրերի նախապատրաստման եւ կնքման հարցերում: Անհրաժեշտ է, որպեսզի նախարարությունը շարունակական ուշադրություն դարձնի հատկապես հիշյալ օրենքի 3-րդ գլխի պահանջների հստակ կատարման վրա:

**Անհատական (ֆիզիկական եւ իրավաբանական անձանց)
դիմումների հիման վրա ընդունված սահմանադրական դատարանի
որոշումներն ու դրանց կատարումը**

Սահմանադրական դատարանում մուտքագրված անհատական դիմումների 85.3 տոկոսը չի ընդունվել սահմանադրական դատարանի կողմից, քանի որ դրանք չեն համապատասխանել «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ

օրենքի 27 եւ 28-րդ, ՀՀ սահմանադրական դատարանի կանոնակարգի 21 եւ 22-րդ հոդվածներով սահմանված՝ դիմումին ներկայացվող պահանջներին, ճանաչվել են որպես ակնհայտ անհիմն կամ վիճարկվող նորմը դիմողի նկատմամբ չի կիրառվել դատարանի կողմից: Նշված անհատական դիմումները հիմնականում վերաբերում են օրենքների կիրառմանն առնչվող հարցերին կամ ընդհանուր իրավասության ու մասնագիտացված դատարանների իրավագործությանը վերաբերող տարբեր այլ հարցերի:

Սահմանադրական դատարանի կողմից քննության ընդունված 13 գործերով որոշումները կայացվելու են 2011թ. հունվար - ապրիլ ամիսներին:

2010 թվականի ընթացքում 32 անհատական դիմումների հիման վրա քննված գործերից 12-ը, որոնցով օրենքների վիճարկվող դրույթները **ճանաչվել են ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող եւ անվավեր (37.5%)**, վերաբերում են հետեւյալներին.

1. «Քաղաքացի Սամվել Հովհաննիսյանի դիմումի հիման վրա՝ «Չինժառայողների եւ նրանց ընտանիքների անդամների սոցիալական ապահովության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 6 եւ 8-րդ հոդվածների, «Պետական կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 9-րդ հոդվածի երրորդ մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 10.02.2010թ. ՍԳ-Ո-865 որոշմամբ անդրադառնալով «Չինժառայողների եւ նրանց ընտանիքների անդամների սոցիալական ապահովության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 6-րդ հոդվածին՝ այն ճանաչել է ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանող: «Չինժառայողների եւ նրանց ընտանիքների անդամների սոցիալական ապահովության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 8-րդ հոդվածի եւ 9-րդ հոդվածի երրորդ մասի առնչությամբ սահմանադրական դատարանը որոշել է.

«2. «Չինժառայողների եւ նրանց ընտանիքների անդամների սոցիալական ապահովության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 8-րդ հոդվածը՝ իրավակիրառական պրակտիկայի կողմից դրան տրված բովանդակության մասով, որով սահմանափակվում է անձի իրավունքը կենսաթոշակը նշանակելուց հետո կատարել վերընտրություն, ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 31 եւ 83.5-րդ հոդվածների պահանջներին հակասող եւ անվավեր:

3. «Պետական կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 9-րդ հոդվածի երրորդ մասը՝ իրավակիրառական պրակտիկայի կողմից դրան տրված բովանդակության մասով, որով սահմանափակվում է անձի իրավունքը կենսաթոշակը նշանակելուց հետո կատարել վերընտրություն, ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 31 եւ 83.5-րդ հոդվածների պահանջներին հակասող եւ անվավեր»:

Խնդիրը կարելու է նրանով, որ իրավակիրառական պրակտիկայում ձեւավորվել էր մի իրավիճակ, որի պայմաններում արգելափակվում էր կենսաթոշակ

նշանակելուց հետո պետական տարբեր կենսաթոշակներ ստանալու իրավունք ունեցող կենսաթոշակառուի կողմից տարբեր կենսաթոշակների միջև վերընտրություն կատարելու կամ որ նույնն է՝ պետական կենսաթոշակի տեսակը փոխելու հնարավորությունը:

Տվյալ գործով կայացված որոշման մեջ սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ. «Կենսաթոշակային ապահովության վերաբերյալ ՀՀ օրենսդրությունը քաղաքացիներին վերապահելով կենսաթոշակի ընտրության իրավունք, միաժամանակ վերջիններիս վերապահել է նաև կենսաթոշակի տեսակը փոխելու իրավունք: Այդ իրավունքը սահմանված է, մասնավորապես, «Ձինձառայողների եւ նրանց ընտանիքների անդամների սոցիալական ապահովության մասին» եւ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքներով» (որոշման 7-րդ կետ):

Խնդրո առարկա իրավակարգավորումը՝ անձի սեփականության եւ սոցիալական ապահովության իրավունքների արդյունավետ իրացման տեսանկյունից գնահատելու նպատակով սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարել բացահայտել «Ձինձառայողների եւ նրանց ընտանիքների անդամների սոցիալական ապահովության մասին» եւ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքներով սահմանված՝ «կենսաթոշակի տեսակ փոխել» հասկացության սահմանադրաիրավական բովանդակությունը եւ գտել է, որ «կենսաթոշակի տեսակ փոխել» հասկացության մեջ «փոխել» բառի առկայությունից բխում է, որ կենսաթոշակի տեսակը փոխելու իրավունքն անձի մոտ ծագում է այն ժամանակ, երբ տվյալ անձի նկատմամբ արդեն իսկ նշանակվել է կենսաթոշակ» (որոշման 7-րդ կետ):

Սահմանադրական դատարանն արձանագրել է նաև, որ. «Ի կատարումն «Ձինձառայողների եւ նրանց ընտանիքների անդամների սոցիալական ապահովության մասին» ՀՀ օրենքի 20 եւ 26-րդ հոդվածների, ՀՀ կառավարությունը 12.05.2005 թվականին ընդունել է «Կենսաթոշակ ստանալու համար դիմելու, կենսաթոշակ նշանակելու (վերահաշվարկելու), կենսաթոշակի տեսակ փոխելու, կենսաթոշակ վճարելու եւ կենսաթոշակի գործ (փաստաթղթեր) վարելու կարգը հաստատելու մասին» թիվ 930-Ն որոշումը, որը, ի թիվս այլոց, պետք է սահմաներ կենսաթոշակի տեսակը փոխելու կարգը» (որոշման 7-րդ կետ):

Սահմանադրական դատարանը նշված կարգի ուսումնասիրության արդյունքներով գտել է, որ. «...կառավարության տվյալ որոշումը լիարժեք չի իրացրել օրենքի պահանջը, քանի որ գործնականում հստակ չէ կենսաթոշակի տեսակը փոխելու կարգը: Նման վիճակը հետեւանք է նաև այն բանի, որ օրենքով հստակ սահմանված չեն «կենսաթոշակի ընտրության իրավունք», «կենսաթոշակի տեսակը փոխելու իրավունք», «կենսաթոշակի տեսակ», «կենսաթոշակի ենթատեսակ» հասկացությունները:

Սահմանադրական դատարանի 2010 թվականի փետրվարի 10-ի ՍԳՈ-865 որոշման ընդունումից հետո ՀՀ Ազգային ժողովը 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ին ընդունել է նոր խմբագրությամբ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքը և սոցիալական բարեփոխումներին ուղղված մի շարք այլ օրենքների («Կուտակային կենսաթոշակների մասին», «Եկամտային հարկի մասին», «Ձինձառայողների եւ նրանց ընտանիքների անդամների սոցիալական ապահովության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ եւ լրա-

ցում կատարելու մասին» եւ այլն) փաթեթը, որոնցով իրացվել են նաև սահմանադրական դատարանի հիշատակված որոշման պահանջները եւ այդ որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները:

Այսպես, օրինակ, «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 37-րդ հոդվածը, որը վերնագրված է «Կենսաթոշակի տեսակը փոխելը», սահմանում է հետևյալը.

«1. Կենսաթոշակ նշանակող ստորաբաժանումը, մինչեւ կենսաթոշակառուի տարիքային կենսաթոշակի իրավունք ձեռք բերելը, նրա ցանկությամբ փոխում է կենսաթոշակի տեսակը:

2. Սույն օրենքով սահմանված տարիքային կենսաթոշակի իրավունք ձեռք բերելու դեպքում արտոնյալ պայմաններով, մասնակի, երկարամյա ծառայության աշխատանքային կենսաթոշակների փոխարեն, անկախ կենսաթոշակառուի դիմելուց, նշանակվում է տարիքային կենսաթոշակ, իսկ հաշմանդամության կամ կերակրողին կորցնելու դեպքում աշխատանքային կենսաթոշակ ստանալու կամ այդ իրավունքը ձեռք բերելու դեպքում կենսաթոշակի տեսակը փոխվում է կենսաթոշակառուի գրավոր դիմումի հիման վրա:

3. Կենսաթոշակի տեսակը փոխվում է կենսաթոշակի տեսակ փոխելու հանգամանքներ առաջանալու ամսին հաջորդող ամսվա 1-ից:

4. Սույն հոդվածով նախատեսված դեպքերում կենսաթոշակի տեսակը փոխելիս կենսաթոշակի գործում առկա փաստաթղթերով մինչեւ սույն օրենքի ուժի մեջ մտնելը օրենսդրությամբ սահմանված կարգով հաշվարկված ստաժը հաշվառվում է նույնությամբ»:

2. «Քաղաքացիներ Արամ Սարգսյանի եւ Կարապետ Ռուբինյանի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 2-րդ մասի եւ 67-րդ հոդվածի 3-րդ մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 30.03.2010թ. ՍԳ-Ռ-871 որոշմամբ անդրադառնալով Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 67-րդ հոդվածի 3-րդ մասին՝ այն ճանաչել է ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանող: Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 2-րդ մասի առնչությամբ սահմանադրական դատարանը որոշել է.

«1. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 2-րդ մասի «...**իսկ գործի վարույթը ենթակա է կարճման**» դրույթը՝ կատարված հանցագործությանը կասկածյալի կամ մեղադրյալի մասնակցությունն ապացուցված չլինելու առնչությամբ, ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 18-րդ հոդվածի (1-ին մաս) եւ 21-րդ հոդվածի պահանջներին հակասող եւ անվավեր»:

Խնդիրը կարեւորվում էր նրանով, որ ի տարբերություն կատարված հանցագործությանը կասկածյալի կամ մեղադրյալի մասնակցությունն ապացուցված չլինելու հիմքով քրեական հետապնդումը դադարեցնելու ինստիտուտի, կատարված հանցագործությանը կասկածյալի կամ մեղադրյալի մասնակցությունն

ապացուցված չլինելու հիմքով գործի վարույթը կարճելու դեպքում վտանգվում է անձի անմեղության կանխավարկածը:

Սահմանադրական դատարանը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 2-րդ մասի «...իսկ գործի վարույթը ենթակա է կարճման» դրույթի սահմանադրականությունը գնահատել է նույն մասի «քրեական հետապնդումը ենթակա է դադարեցման» դրույթի սահմանադրականության գնահատման համատեքստում:

Քրեական հետապնդումը դադարեցնելու առնչությամբ խնդրո առարկա իրավակարգավորման սահմանադրականությունը գնահատելու նպատակով սահմանադրական դատարանն արձանագրել է հետեւյալը. «Նկատի ունենալով, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 2-րդ մասում տեղ գտած՝ **«...կատարված հանցագործությանը կասկածյալի կամ մեղադրյալի մասնակցությունն ապացուցված չլինելու արդյունքում...»** դրույթը կարող է մեկնաբանվել երկու առումով, առաջին՝ **«չմասնակցությունը, դա չապացուցված մասնակցությունն է»** կամ «հանցագործության կատարմանը անձի ապացուցված չմասնակցությունն է», սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ քննության առնվող 35-րդ հոդվածի 2-րդ մասի սահմանադրականության հարցը պետք է գնահատվի հենց երկրորդ մեկնաբանման տեսանկյունից, քանի որ, ի թիվս այլնի, ՀՀ քր. դատ. օր-ի 6-րդ հոդվածի 42-րդ կետի համաձայն՝ արդարացվածն այն անձն է, որի նկատմամբ կայացվել է արդարացման դատավճիռ, կամ որի նկատմամբ **քրեական հետապնդումը դադարեցվել է անմեղության հիմքով**» (որոշման 6-րդ կետ):

Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ. «անմեղության կանխավարկածն անձին պաշտպանում է ոչ թե քրեական հետապնդման այն հիմքից, որը կասկած է թողնում անձի՝ տվյալ հանցագործությանը մասնակցության առնչությամբ, այլ այնպիսի որոշումներից կամ դրանցում այնպիսի ձեռակերպումներից, որոնք կարող են կասկածի ենթարկել տվյալ անձի արդարացումը կամ անմեղությունը» (որոշման 7-րդ կետ):

Հաշվի առնելով, որ վիճարկվող հիմքով քրեական հետապնդման դադարեցման եւ քրեադատավարական օրենսդրությամբ սահմանված արդարացնող այլ հիմքերով քրեական հետապնդման դադարեցման միջեւ իրավունքի տեսանկյունից որեւէ որակական տարբերություն օրենսդրությունը չի նախատեսում, ինչպես նաեւ նկատի ունենալով, որ օրենսդրությունը նախատեսում է պաշտպանություն ընդդեմ այն ակտերի, որոնք կարող են կասկածի ենթարկել վիճարկվող հիմքով անձի արդարացումը կամ նրա անմեղությունը՝ սահմանադրական դատարանը գտել է, որ. «քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասով վիճարկվող հիմքն իրավակիրառական պրակտիկայում համարժեք իրացման դեպքում չի կարող վտանգել անձի անմեղության կանխավարկածը»:

Հաշվի առնելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 2-րդ մասի «քրեական հետապնդումը ենթակա է դադարեցման» դրույթի սահմանադրականության գնահատման նպատակով ամրագրված՝ վերը նշված դիրքորոշումները, ինչպես նաեւ հիմք ընդունելով «քրեական հետապնդումը դադարեցնել» եւ «գործի վարույթը կարճել» ինստիտուտների համեմատական վերլուծու-

թյան արդյունքները, սահմանադրական դատարանը գտել է, որ. «ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 2-րդ մասի «...իսկ գործի վարույթը ենթակա է կարճման» դրույթի գոյությունն ու կասկածյալի կամ մեղադրյալի մասնակցությունն ապացուցված չլինելու հիմքով դրա գործադրումը նախաքննության եւ դատաքննության փուլերում կվտանգի տուժողի շահերի պաշտպանությունը եւ կարող է արգելք հանդիսանալ ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված իրավունքի պաշտպանության համար, ինչպես նաեւ կասկածի տակ է մնում կասկածյալի կամ մեղադրյալի անմեղությունը՝ հանցագործությանը նրանց մասնակցությունն ապացուցված չլինելու պարագայում»:

ՀՀ Ազգային ժողովը սահմանադրական դատարանի 2010 թվականի մարտի 30-ի ՍԳՈ-871 որոշման ընդունումից հետո տվյալ օրենսգրքում փոփոխություն կատարելու հարցին դեռեւս չի անդրադարձել, սակայն անհրաժեշտ է նշել, որ Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի 2009 թվականի ապրիլի 21-ի՝ «Դատաիրավական բարեփոխումների 2009-2011 թվականների ռազմավարական գործողությունների ծրագիրը և ծրագրից բխող միջոցառումների ցանկը հաստատելու, ինչպես նաև աշխատանքային խումբ ստեղծելու մասին» ՆԿ-59-Ն թվակիր կարգադրության 2-րդ հավելվածի 3.14-րդ կետով նախատեսվում է ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի նախագծի մշակում, որը, կարծում ենք, ուղղված կլինի նաև սահմանադրական դատարանի հիշատակված որոշման պահանջների կատարմանը եւ դրանում արտահայտված իրավական դիրքորոշումների իրացմանը:

3. «Քաղաքացի Աշոտ Մանուկյանի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 309.1-րդ հոդվածի առաջին եւ երկրորդ մասերի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 02.04.2010 թվականի ՍԳՈ-872 որոշմամբ անդրադառնալով Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 309.1-րդ հոդվածի 1-ին եւ 2-րդ մասերին՝ նույն որոշման մեջ ՀՀ սահմանադրական դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումների շրջանակներում դրանք ճանաչել է ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանող: Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 309.1-րդ հոդվածի 5-րդ մասի առնչությամբ սահմանադրական դատարանը որոշել է.

«2. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68-րդ հոդվածի 9-րդ մասի հիմքերով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 19-րդ հոդվածին (1-ին մաս) հակասող եւ անվավեր ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 309.1-րդ հոդվածի 5-րդ մասի դրույթները»:

Խնդիրը կարեւորվում էր նրանով, որ Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 309.1-րդ հոդվածի 5-րդ մասը հնարավորություն էր ընձեռում դատական պրակտիկայում քողարկված ձեռով կիրառել գործը լրացուցիչ քննության ուղարկելու ինստիտուտը՝ ի խախտումն ՀՀ սահմանադրական դատարանի 24.07.2007թ. ՍԳՈ-710 որոշման, որով սահմանադրական դա-

տարանը ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող եւ անվավեր էր ճանաչել քրեական գործը լրացուցիչ նախաքննության ուղարկելու ինստիտուտը կարգավորող նորմերը: Նման իրավիճակի հիմնական պատճառը եղել է այն, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՍԳՈ-710 որոշման հիման վրա օրենսդրական փոփոխությունները կատարվել էին սահմանադրական դատարանի՝ վերը նշված որոշման մեջ արտահայտած ոչ բոլոր իրավական դիրքորոշումների հաշվառմամբ: Դրա արդյունքում այդ մասով օրենսդրական լրացման ընդհանուր տրամաբանության մեջ նկատելի է դարձել դատարանի՝ մեղադրական գործառույթից ձերբազատված չլինելու հանգամանքը, որը չի բխում մրցակցային դատավարության եվրոպական արդի զարգացումների հիմնական միտումներից:

Վկայակոչելով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2009թ. դեկտեմբերի 18-ի՝ Սուրեն Նալբանդյանի վերաբերյալ ՀՅԲԲԳ-2/0144/01/09 գործով նախադեպային որոշումը, որով վճռաբեկ դատարանը փորձել է քննության առարկայի շրջանակներում ապահովել օրենքի միատեսակ կիրառությունը եւ բացառել դատական պրակտիկայում քողարկված ձեռով գործը լրացուցիչ քննության ուղարկելու ինստիտուտի կիրառումը, սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ. «իր կարելորությամբ հանդերձ, հիշյալ նախադեպային որոշումն իրավակիրառական պրակտիկական լիարժեք չի կարող ուղղորդել այնպես, որ մեղադրողը, ՀՀ Սահմանադրության 103-րդ հոդվածի 4-րդ մասի 3-րդ կետի հիմքերով՝ դատարանում մեղադրանքը պաշտպանելու իրավասության շրջանակներում, առաջադրված մեղադրանքը լրացնելու կամ փոփոխելու եւ նոր մեղադրանք առաջադրելու համար դատական քննությունը հետաձգելու վերաբերյալ հիմնավոր միջնորդությունը դատարանի կողմից բավարարվելու դեպքում, անհրաժեշտ գործողություններ կատարի այն պայմանով, որ բացառվի ամբաստանյալի դատավարական կարգավիճակի որեւէ փոփոխություն եւ նրա շահերի ու իրավունքների ցանկացած ոտնահարում, որի գնահատողն ու երաշխավորողը տվյալ գործը քննող դատարանն է: Հետեւաբար, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վերոնշյալ իրավապայմանների ապահովման դեպքում է հնարավոր դատաքննության փուլում երաշխավորել անձանց սահմանադրական իրավունքները» (որոշման 9-րդ կետ):

ՀՀ Ազգային ժողովը սահմանադրական դատարանի 2010 թվականի ապրիլի 2-ի ՍԳՈ-872 որոշման ընդունումից հետո ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություն կատարելու հարցին դեռեւս չի անդրադարձել, սակայն այս դեպքում եւս անհրաժեշտ է նշել, որ Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի 2009 թվականի ապրիլի 21-ի՝ «Դատախրավական բարեփոխումների 2009-2011 թվականների ռազմավարական գործողությունների ծրագիրը եւ ծրագրից բխող միջոցառումների ցանկը հաստատելու, ինչպես նաեւ աշխատանքային խումբ ստեղծելու մասին» ՆԿ-59-Ն թվակիր կարգադրության 2-րդ հավելվածի 3.14-րդ կետով նախատեսված ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի նախագծի մշակմամբ նաեւ կկատարվեն սահմանադրական դատարանի հիշատակված որոշման պահանջները ու կիրացվեն դրանում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները:

4. «Քաղաքացի Անուշավան Նիկողոսյանի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքի 118 եւ 118.6-րդ հոդվածների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 13.04.2010 թվականի ՍԳ-Ո-873 որոշմամբ անդրադառնալով Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքի 118-րդ հոդվածին՝ նույն որոշման մեջ ՀՀ սահմանադրական դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումների շրջանակներում այն ճանաչել է ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանող: Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքի 118.6-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի առնչությամբ սահմանադրական դատարանը որոշել է.

«2. ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 118.6-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետում «առկա է» եւ «հանգեցրել է» բառակապակցությունները՝ իրավակիրառական պրակտիկայի կողմից դրանց տրված մեկնաբանության շրջանակներում ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 19-րդ հոդվածին (1-ին մաս) հակասող եւ անվավեր»:

Խնդիրը կարելի էր նրանով, որ վարչական արդարադատության՝ **տվյալ պահին գոյություն ունեցող** երկաստիճան համակարգի պարագայում վարչական դատարանի ակտերի բողոքարկման ինստիտուտի լիարժեքությունն օրենսդրորեն ապահովված չէր: Դրա հետեւանքով իրավակիրառական պրակտիկայում ձեւավորվել էր մի իրավիճակ, որի պայմաններում սահմանափակվում էր վարչական ակտի դեմ վճռաբեկ բողոք ներկայացրած անձանց՝ արդար դատաքննության իրավունքը: Դրա հիմնական պատճառներն են եղել այն, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանի 25.11.2008թ. ՍԳ-Ո-780 որոշման հիման վրա օրենսդրական փոփոխությունները կատարվել էին սահմանադրական դատարանի՝ վերը նշված որոշման մեջ արտահայտած ոչ բոլոր իրավական դիրքորոշումների հաշվառմամբ: Երկրորդ հիմնական պատճառը եղել է այն, որ իրավակիրառական պրակտիկայում **բողոքի թույլատրելիության հիմքը շփոթվում էր վարչական դատարանի ակտի բեկանման հիմքի հետ**: Դրանց հետեւանքով վարչական արդարադատության՝ **տվյալ պահին գոյություն ունեցող** երկաստիճան համակարգի պահպանման պարագայում առկա չէին կառուցակարգային այնպիսի լուծումներ, որ ՀՀ վճռաբեկ դատարանն ի վիճակի լիներ արդյունավետ իրականացնել վարչական դատարանի ակտերի վերաբերյալ բողոքների ընդունման ու դրանց դատաքննության արդարադատական պահանջները:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ. «Վարչական դատավարության օրենսգրքի 118.3-րդ հոդվածում ամրագրված՝ վճռաբեկ բողոք բերելու ընդհանուր հիմքում «կարող էր ազդել գործի ելքի վրա» բառակապակցության եւ 118.6-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետում ամրագրված՝ վճռաբեկ բողոքի ընդունելիության պայմանում «հանգեցրել է գործի սխալ լուծմանը» բառակապակցության համեմատական վերլուծությունը վկայում է, որ «կարող էր» բառակապակցությունն արտահայտում է հավանականություն եւ կրում է դիսպոզիտիվ բնույթ, իսկ 118.6-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետում ամրագրված՝ «հանգեցրել է» արտահայտությունը ենթադրում է փաստի հաստատում եւ կրում է իմպերատիվ բնույթ:

Նման տարբերությունը բովանդակային առումով նշանակում է, որ եթե վճռաբեկ բողոք բերող անձն իր բողոքում պարտավոր է հիմնավորել դատական սխալի՝ գործի ելքի վրա ազդեցության վերաբերյալ իր ենթադրությունը, ապա վճռաբեկ դատարանը **դիմումի ընդունելիության հարցի քննության փուլում** պարտավոր է ոչ թե ստուգել դատական սխալի՝ գործի ելքի վրա ազդեցության վերաբերյալ վճռաբեկ բողոք բերող անձի ենթադրության հիմնավորված լինելու հանգամանքը, այլ հաստատել այն փաստը, որ դատական սխալը հանգեցրել է կամ չի հանգեցրել գործի սխալ լուծմանը» (որոշման 8-րդ կետ):

Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ. «դատական սխալի՝ գործի սխալ լուծմանը հանգեցրած լինելու կամ չլինելու **փաստի հաստատումն** իր բնույթով չի վերաբերում դիմումի ընդունելիության պայմաններին, նման փաստի հաստատումը կարող է տեղի ունենալ դատաքննության փուլում՝ արդարության բոլոր պահանջների պահպանմամբ: Որպես վճռաբեկ բողոքի ընդունելիության պայման կարող է հանդես գալ գործի ելքի վրա ազդեցության վերաբերյալ վճռաբեկ բողոք բերող անձի **ենթադրության ներկայացված լինելու հանգամանքի ստուգումը**, այլ ոչ թե այն փաստի հաստատումը, որ դատական սխալը **հանգեցրել է կամ չի հանգեցրել** գործի սխալ լուծմանը: ... դատական սխալի՝ գործի սխալ լուծմանը հանգեցնելու փաստի հաստատումը հանդիսանալով վճռի բեկանման հիմք՝ չի հանդիսանում եւ չի կարող հանդիսանալ բողոքի ընդունելիության պայման: Հետեւաբար, **այդ հարցը ենթակա է լուծման դատաքննության փուլում**, այլ ոչ թե դիմումի ընդունելիության հարցի քննության փուլում» (որոշման 8-րդ կետ):

Սահմանադրական դատարանը գտել է նաեւ, որ. « վճռաբեկ բողոքի ընդունելիության հարցի քննության փուլում ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 118.6-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի «առկա է» բառը չի կարող ընկալվել ու մեկնաբանվել որպես բողոքի ընդունման փուլում նյութական կամ դատավարական իրավունքի խախտումը հաստատելու վճռաբեկ դատարանի պարտավորվածություն՝ դրանով իսկ ընդունելիության հարցի լուծումը կախման մեջ դնելով գործի դատաքննության փուլում ըստ էության լուծման ենթակա հարցից, սահմանափակելով վճռաբեկ դատարանի մատչելիությունը՝ դատական պաշտպանության միջոցը դարձնելով անարդյունավետ: Վճռաբեկ բողոք բերող անձի պնդումը գործի ելքի վրա ազդող դատական սխալի **ենթադրյալ առկայության** մասին, եթե այդ պնդումն ակնհայտ անհիմն չէ, թույլատրելիության այլ նախադրյալների հետ մեկտեղ (ժամկետներ, բողոքի ձեւին ներկայացվող պահանջներ եւ այլն), բավարար է գործը քննության ընդունելու համար, եւ վճռաբեկ դատարանն իրավասու չէ այդ փուլում ստուգելու վճռաբեկ բողոքի **հիմնավորվածությունը**՝ այդպիսի սխալի իրական առկայությունը («առկա է», «հանգեցրել է գործի սխալ լուծմանը», ազդել է գործի լուծման վրա), քանի որ դրանով փոխարինվում կամ կանխորոշվում է դատաքննությունը, որը եւ պետք է ապահովի գործի արդարացի քննությունը՝ համապատասխան երաշխիքների պահպանմամբ» (որոշման 8-րդ կետ):

Նույն որոշմամբ սահմանադրական դատարանը, առաջնորդվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 3-րդ մասի եւ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68-րդ հոդվածի 15-17-րդ մասերի դրույթներով եւ հաշվի առնելով, որ վարչական արդարադատության առ-

կա երկաստիճան համակարգի գործունակության եւ արդյունավետության անհրաժեշտ մակարդակի ապահովումը կամ հիմնախնդրին համակարգային այլ լուծումներ տալը պահանջում են օրենսդրական համարժեք կարգավորումներ, սույն որոշման եզրափակիչ մասի 2-րդ կետով ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող եւ անվավեր ճանաչված իրավանորմերի ուժը կորցնելու վերջնական ժամկետ է սահմանել 2010թ. դեկտեմբերի 1-ը»:

Սահմանադրական դատարանի 13.04.2010 թվականի ՍԳՈ-873 որոշման ընդունումից հետո ՀՀ Ազգային ժողովը սահմանադրական դատարանի նշած ժամկետներում 2010թ. հոկտեմբերի 28-ին ընդունել է ՀՕ-135-Ն եւ ՀՕ-136-Ն օրենքները, որոնցով փոփոխություններ եւ լրացումներ է կատարել համապատասխանաբար՝ Հայաստանի Հանրապետության դատական եւ Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքերում:

ՀՕ-136-Ն ՀՀ օրենքի հիման վրա Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգրքով նախատեսվեց եւ ստեղծվեց վարչական վերաքննիչ դատարան՝ վարչական արդարադատության երկաստիճան համակարգը փոխադրելով եռաստիճան համակարգի: Դրան համապատասխան՝ ՀՕ-135-Ն ՀՀ օրենքի հիման վրա համապատասխան փոփոխություններ են կատարվել Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքում: Մասնավորապես, օրենսգիրքը լրացվել է «Վարույթը վերաքննիչ դատարանում» վերտառությամբ 19.1 գլխով: Իսկ օրենսգրքի՝ «Վարույթը վճռաբեկ դատարանում» վերտառությամբ 20-րդ գլուխը շարադրվել է նորովի՝ հիմք ընդունելով ՀՀ սահմանադրական դատարանի ոչ միայն ՍԳՈ-873 որոշման, այլ նաեւ ՍԳՈ-780 որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները:

5. «Քաղաքացի Արուսյակ Աթանեսյանի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքային օրենսգրքի 221-րդ հոդվածի երկրորդ մասի 3-րդ կետի եւ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 221-րդ հոդվածի առաջին մասի 1-ին կետի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 2010 թվականի հունիսի 15-ի ՍԳՈ-896 որոշման 1-ին կետով որոշել է Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքային օրենսգրքի 221-րդ հոդվածի երկրորդ մասի 3-րդ կետը՝ «...ինչպես նաեւ կամայականություն դրսեւորելը» բառակապակցության մասով ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 1, 3, 14.1-րդ հոդվածների պահանջներին հակասող եւ անվավեր:

Նույն որոշման 2-րդ կետի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 221-րդ հոդվածի առաջին մասի 1-ին կետը՝ «...կամ պատճառաբանված չէ» բառակապակցության մասով նույնպես ճանաչվել է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 1-ին, 18-րդ (1-ին մաս), 19-րդ (1-ին մաս) հոդվածների պահանջներին հակասող եւ անվավեր:

Միաժամանակ, սահմանադրական դատարանը նույն որոշման 3-րդ կետով եւ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68-րդ հոդվածի 9-րդ մասի հիմքով որոշել է ՀՀ Սահմանադրության 1-ին, 18-րդ (1-ին մաս), 19-րդ (1-ին

մաս) հողվածների պահանջներին հակասող եւ անվավեր ճանաչել նաեւ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 240-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետը՝ «...կամ չպատճառաբանված է» եւ 6-րդ կետը՝ «...պատճառաբանված չէ» բառակապակցությունների մասով:

Նշված գործով խնդիրը կարելի էր նրանով, որ հաճախ իրավական ակտերում միեւնույն կամ նմանատիպ երևույթը բնութագրելու համար օգտագործվում են բառեր, բառակապակցություններ, հասկացություններ, որոնք ավելորդ են եւ անհարկի: Ավելորդ, անհարկի օգտագործված բառերն ինքնին սահմանադրականության խնդիր չեն առաջացնում: Դրանք սահմանադրականության խնդիր են առաջացնում այն դեպքում, երբ միեւնույն կամ այլ իրավական ակտում տվյալ երևույթը բնութագրելու համար արդեն իսկ օգտագործված են առավել բարձր կոնկրետության աստիճան ունեցող բառեր: Նման իրավիճակը հնարավորություն է ստեղծում, որպեսզի իրավակիրառական պրակտիկայում առավել ցածր կոնկրետության աստիճան ունեցող բառերին տրվի համապարփակ մեկնաբանություն, որը ոչ միայն շեղվում է տվյալ երևույթը բնութագրելու համար արդեն իսկ օգտագործված առավել բարձր կոնկրետության աստիճան ունեցող բառերի բովանդակային ծավալից, այլեւ հիմք է հանդիսանում սուբյեկտիվ իրավունքի խախտման համար:

Հիշատակված որոշման մեջ, հաշվի առնելով «կամայականություն» եզրույթի վերաբերյալ ՀՀ օրենսդրության մեջ եւ դատական պրակտիկայում, ըստ էության, միասնական նման բնորոշման առկայությունը, ինչպես նաեւ այն հանգամանքը, որ ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի վիճարկվող՝ 221-րդ հոդվածի բոլոր դրույթները, ինչպես նաեւ երկրորդ մասի 3-րդ կետի դիսպոզիցիան որպես ապօրինի վարքագծի դրսեւորման ձեւ են մատնանշում անօրինականության տարբեր տեսակներ, սահմանադրական դատարանը գտել է, որ. « նման պայմաններում ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի վիճարկվող՝ 221-րդ հոդվածի երկրորդ մասի 3-րդ կետում «կամայականություն դրսեւորելը» բառակապակցությունն ինքնին ավելորդ է եւ կարող է «ապօրինի» եզրույթի կամայական եւ հակասական մեկնաբանության տեղիք տալ» (որոշման 6-րդ կետ):

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը, ինչպես նաեւ այն հանգամանքը, որ ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի կամայականություն դրսեւորելը համարում է աշխատանքային կարգապահության կոպիտ խախտում, որը հիմք է հանդիսանում աշխատողին առանց կարգապահական առավել մեղմ տույժերի ենթարկելու աշխատանքից անհապաղ ազատելու համար, սահմանադրական դատարանը գտել է, որ. «ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի 221-րդ հոդվածի երկրորդ մասի 3-րդ կետում օգտագործված՝ «կամայականություն դրսեւորելը» բառակապակցությունն ապօրինի վարքագծի սուբյեկտիվ ընկալման ու տարածական մեկնաբանության եւ դրա արդյունքում՝ աշխատողին անհապաղ աշխատանքից ազատելու իրավականորեն չիմնավորված հնարավորություն է ստեղծում» (որոշման 6-րդ կետ):

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 221-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի մասով խնդիրը կարելի էր նրանով, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 221-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետը հնարավոր է համարում դատական ակտի պատճառաբանված չլինելու դեպքեր: Դրա հիմ-

նական պատճառն այն է, որ սահմանադրական դատարանի որոշումների հիման վրա օրենսդրական փոփոխություններ կատարելիս օրենսդիրը լիարժեքորեն չի իրացնում այդ որոշումներում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրել է. «Այլ է վիճակը «...կամ պատճառաբանված չէ» բառակապակցության առնչությամբ: Նման ձեռակերպման առկայությունն ինքնաբերաբար ենթադրում է չպատճառաբանված դատական ակտի գոյություն: ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 2007 թվականի ապրիլի 9-ի ՍԳՈ-690 որոշման մեջ հստակ իրավական դիրքորոշումներ է արտահայտել դատական ակտի պատճառաբանված լինելու սահմանադրաիրավական անհրաժեշտության վերաբերյալ, եւ այդ դիրքորոշումներն ամբողջությամբ վերաբերելի են նաեւ քննության առարկա գործին» (որոշման 7-րդ կետ):

Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ. «օրենսդրությունն ընդհանրապես պետք է բացառի չպատճառաբանված դատական ակտի գոյությունը, որովհետեւ նման ակտը չի կարող համապատասխանել իրավական պետության հիմնարար սկզբունքներին, չի կարող երաշխավորել մարդկանց իրավունքների արդյունավետ դատական պաշտպանություն, ինչպես նաեւ ապահովել խախտված իրավունքների արդյունավետ վերականգնում» (որոշման 7-րդ կետ):

Սահմանադրական դատարանի 2010 թվականի հունիսի 15-ի ՍԳՈ-896 որոշման ընդունումից հետո, նախ՝ ՀՀ Ազգային ժողովը 2010 թվականի հունիսի 24-ին ընդունել է «Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքային օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության ՀՕ-117-Ն օրենքը, ըստ որի՝ աշխատանքային օրենսդրության ընդհանուր բարեփոխումների շրջանակում ուժը կորցրած է ճանաչել ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի 221-րդ հոդվածը:

Այնուհետեւ, ի կատարումն սահմանադրական դատարանի հիշտակված որոշման պահանջների եւ դրանում արտահայտված իրավական դիրքորոշումների իրացման անհրաժեշտության, Ազգային ժողովի կողմից 2010 թվականի հոկտեմբերի 4-ին առաջին ընթերցմամբ ընդունվել են Ազգային ժողովի պատգամավորների՝ օրենսդրական նախաձեռնության կարգով հեղինակած «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ կատարելու մասին», «Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ կատարելու մասին» եւ «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգրքում փոփոխություններ կատարելու մասին» Պ-943-06.07.2010-ՊԻ-010/1 Հայաստանի Հանրապետության օրենքների նախագծերը, որոնցով, սահմանադրական դատարանի որոշմանը համապատասխան, նախատեսվում են համապատասխան փոփոխություններ կատարել հիշյալ օրենսգրքերում:

Մասնավորապես, օրենսդրական նախաձեռնության հեղինակների կողմից առաջարկվում է Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 221-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետում եւ 240-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետում եւ 6-րդ կետում «թերի պատճառաբանված, սխալ պատճառաբանված կամ չպատճառաբանված է» բառերը փոխարինել «թերի կամ սխալ պատճառաբանված» բառերով:

Նույն հիմնավորմամբ օրենսդրական նախաձեռնության հեղինակների կողմից առաջարկվում է համապատասխան փոփոխություններ կատարել նաև Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության եւ Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգրքերում:

6. «Քաղաքացի Կարինե Պառավյանի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքային օրենսգրքի 265-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 2010 թվականի հուլիսի 7-ի ՍԳՈ-902 որոշման 1-ին կետով որոշել է ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի 265-րդ հոդվածի երկրորդ մասը՝ առաջին նախադասության «կամ այլ» բառակապակցության մասով, ճանաչել ՀՀ Սահմանադրության 1-ին հոդվածի, 18-րդ հոդվածի 1-ին մասի, 19-րդ հոդվածի 1-ին մասի եւ 32-րդ հոդվածի պահանջներին հակասող եւ անվավեր»:

Տվյալ գործով որոշման մեջ սահմանադրական դատարանն արձանագրել է հետեւյալը. «ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի վիճարկվող նորմի վերլուծությունը վկայում է, որ այն չի նախատեսում անօրինականորեն ազատված անձի իրավունքի պաշտպանության արդյունավետությունը փոխհատուցման վճարմամբ ապահովելու հնարավորություն: Վիճարկվող դրույթը գործատուին միայն պարտավորեցնում է հարկադիր պարապուրդի ամբողջ ժամանակահատվածի համար աշխատողին վճարել հատուցում՝ միջին աշխատավարձի չափով, մինչև դատարանի վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելը, ինչը, սակայն, չի կարող որակվել որպես իրավունքի վերականգնմանն ուղղված փոխհատուցում, քանի որ հիշյալ գումարն անձն ստանում է այն պատճառով, որ նրա աշխատանքային պայմանագիրը լուծված է համարվում դատարանի ակտն ուժի մեջ մտնելու օրը, եւ, հետեւաբար, այդ գումարն ըստ էության հանդիսանում է աշխատանքային պայմանագրի գործողության ժամկետում վճարվող աշխատավարձ: Ավելին, հիշյալ գումարը չի կարող դիտարկվել որպես փոխհատուցում նաև այն պատճառով, որ անօրինականորեն աշխատանքից ազատված անձն այդ գումարն ստանում է նաև աշխատանքում վերականգնվելու դեպքում» (որոշման 6-րդ կետ):

Ելնելով նրանից, որ վիճարկվող նորմը, աշխատանքում վերականգնելու անհնարինության պայմաններում, չի նախատեսում աշխատանքի իրավունքի խախտման բացասական իրավական հետեւանքները վերացնելու որեւէ միջոց, այդ թվում խախտված իրավունքի դիմաց փոխհատուցման տրամադրում, սահմանադրական դատարանը գտել է, որ. «անձի համար չի ապահովվում իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոց» (որոշման 6-րդ կետ):

Նույն որոշմամբ ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի 265-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ իրավական օրենքին ներկայացվող պահանջներին, այն է՝ կանխատեսելիության, որոշակիության եւ հստակության պահանջներին համապատասխանությունը սահմանադրական դատարանը հարկ է համարել գնահատել նաև իրավակիրառական պրակտիկայի համատեքստում՝ հաշվի առնելով, մասնավորապես, այն բովանդակությունը, որն իրավակիրառական պրակտիկայում տրվել է «կամ այլ պատճառներով կամ գործատուի եւ աշխատողի հետագա աշխատանք-

քային հարաբերությունների վերականգնման անհնարինության դեպքում» ձեռակերպմանը:

Վիճարկվող նորմի առնչությամբ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի կողմից ձեռավորված իրավակիրառական պրակտիկայի ուսումնասիրության արդյունքներով սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ իրավակիրառական պրակտիկայում որպես գործատուի եւ աշխատողի հետագա աշխատանքային հարաբերությունների վերականգնման անհնարինության պատճառ դիտարկվում են այնպիսի հանգամանքներ, որոնք որեւէ առնչակցություն չունեն տնտեսական, կազմակերպչական եւ տեխնոլոգիական պատճառների հետ: Այդ իրողությունը հաշվի առնելով՝ սահմանադրական դատարանը գտել է, որ. ««կամ այլ պատճառներ» հասկացությունը ենթադրում է այնպիսի հանգամանքներ, որոնք իրենց բնույթով պետք է սերտորեն առնչվեն տնտեսական, կազմակերպչական կամ տեխնոլոգիական պատճառներին բնորոշ օբյեկտիվ հիմքերին» (որոշման 7-րդ կետ):

Սահմանադրական դատարանի 2010 թվականի հունիսի 7-ի ՄԳՈ-902 որոշման առնչությամբ անհրաժեշտ է նշել, որ 2010 թվականի օգոստոսի 7-ին ուժի մեջ է մտել ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2010 թվականի հունիսի 24-ին ընդունված՝ «Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքային օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության ՀՕ-117-Ն օրենքը, որի 108-րդ հոդվածով նախատեսված իրավակարգավորման համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքային օրենսգրքի 265-րդ հոդվածի երկրորդ մասի առաջին նախադասությունից հանվել է «կամ այլ» բառակապակցությունը:

7. «Քաղաքացի Սվետա Հարությունյանի դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1217-րդ հոդվածի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 18.09.2010 թվականի ՄԳՈ-917 որոշմամբ որոշել է.

«1. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 72-րդ գլուխն այն մասով, որով բացառում է համամայր եւ համահայր քույրերի եւ եղբայրների՝ ժառանգատուի հետ իրենց ազգակցական փոխկապակցվածության աստիճանին համարժեք ժառանգման իրավունքը, ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 1-ին, 3-րդ հոդվածներին եւ 14.1-րդ հոդվածի երկրորդ մասին հակասող եւ անվավեր»:

Խնդիրը կարելի էր նրանով, որ օրենսդրորեն երաշխավորված չէր հարազատ քույրերի և եղբայրների հետ մեկտեղ միեւնույն՝ երկրորդ աստիճանի կողային ազգականներ համարվող համամայր և համահայր քույրերի եւ եղբայրների՝ ժառանգություն ստանալու իրավունքի իրացման երաշխիքները: Այդ բացը փորձ է կատարվել լրացնել դատական պրակտիկայում: Մասնավորապես, ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, առաջնորդվելով միասնական իրավակիրառական պրակտիկա ձեռավորելու իր սահմանադրական առաքելությամբ, իր նախադեպային որոշմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1217-րդ հոդվածում ամրագրված՝

«հարազատ քույրերը եւ եղբայրները» բառակապակցության բովանդակային ծավալում ընդգրկել է նաեւ համամայր և համահայր քույրերին ու եղբայրներին: Մինչդեռ, այդ իրողությունը չի կարող համարվել համահայր քույրերի եւ եղբայրների՝ ժառանգություն ստանալու իրավունքի իրացման երաշխիք հետեւյալ պատճառաբանությամբ. սահմանադրական դատարանը, ճշգրտելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1217-րդ հոդվածում ամրագրված՝ «հարազատ քույրերը եւ եղբայրները» բառակապակցության սահմանադրաիրավական բովանդակությունը, գտել է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1217-րդ հոդվածում ամրագրված՝ «հարազատ քույրերը եւ եղբայրները» բառակապակցությունը վերաբերում է բացառապես հարազատ քույրերին եւ եղբայրներին, եւ չի ներառում համահայր կամ համամայր քույրերին եւ եղբայրներին: Այդ կապակցությամբ տվյալ գործով կայացված որոշման մեջ սահմանադրական դատարանը մատնանշել է ՀՀ վճռաբեկ դատարանի գործունեության թերության մասին:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ. «...օրենսդիրն իրավասու է հաշվի առնելու՝ հարազատ եւ համահայր կամ համամայր քույրերի եւ եղբայրների միջեւ առկա օբյեկտիվ տարբերությունը՝ համահայր կամ համամայր քույրերին եւ եղբայրներին դասել մեկ այլ՝ հաջորդ հերթի ժառանգների թվին /ինչն ընդունված է մի շարք երկրների ժառանգական իրավունքում/: Սակայն օրենսդիրն իրավասու չէ այդ տարբերությունն օգտագործել համահայր կամ համամայր քույրերին եւ եղբայրներին ժառանգությունից օրենքի ուժով ընդհանրապես բացառելու համար: Այդչափ լայն սահմանափակումն օրենսգրքի՝ ըստ օրենքի ժառանգությանը վերաբերող գլխում **բավարար չափով** հիմնավորված չէ առարկայական չափանիշներով: Այն ժառանգություն ստանալու սահմանադրական իրավունքի **ոչ համաչափ** սահմանափակում է՝ ՀՀ Սահմանադրության 1-ին հոդվածից (իրավական պետության սկզբունք) բխող համաչափության սկզբունքի եւ իրավահավասարության սկզբունքի (Սահմանադրության 14.1-րդ հոդվ.) տեսանկյունից (որոշման 8-րդ կետի վերջին պարբերություն)»:

Ի կատարումն սահմանադրական դատարանի հիշյալ որոշման պահանջներին և դրանում արտահայտված իրավական դիրքորոշումների իրացման անհրաժեշտության, Ազգային ժողովի կողմից 2010 թվականի հոկտեմբերի 7-ին առաջին ընթերցմամբ ընդունվել է Ազգային ժողովի պատգամավորների՝ օրենսդրական նախաձեռնության կարգով հեղինակված «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքում փոփոխություն կատարելու մասին» Պ-938-30.06.2010-ՊԻ-010/0 Հայաստանի Հանրապետության օրենքի նախագիծը, որով, սահմանադրական դատարանի որոշմանը համահունչ, նախատեսվում է կատարել համապատասխան փոփոխություն հիշյալ օրենսգրքում:

Մասնավորապես, օրենսդրական նախաձեռնության հեղինակների կողմից առաջարկվում է Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 1217-րդ հոդվածի առաջին նախադասությունը շարադրել նոր խմբագրությամբ՝ հետեւյալ բովանդակությամբ. «Երկրորդ հերթի ժառանգներն են ժառանգատուի հարազատ, համահայր կամ համամայր եղբայրները և քույրերը»:

Նախագիծը երկրորդ ընթերցմամբ և ամբողջությամբ ընդունվելու դեպքում՝ իրացվելու են սահմանադրական դատարանի 18.09.2010թ. ՄԴՈ-917 որոշման

պահանջները և դրանում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները՝ բացառելով համահայր կամ համամայր քույրերին և եղբայրներին օրենքի ուժով ժառանգություն ստանալու իրավունքից զրկելը:

8. «Քաղաքացի Ալբերտ Իսկանդարյանի դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 263-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 21.12.2010 թվականի ՍԳՈ-930 որոշմամբ որոշել է.

«1. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 263-րդ հոդվածի 2-րդ մասում ամրագրված՝ «Գործով վարույթը կարճելու կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու հետ կապված բողոքը մերժելու մասին դատախազի որոշումը դրա պատճենն ստանալու պահից 7 օրվա ընթացքում կարող է բողոքարկվել դատարան» դրույթը՝ նույն օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իրավակարգավորման հետ անհամապատասխանության պայմաններում և սույն գործով դատական պրակտիկայում դրան տրված բովանդակության շրջանակներում ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 18-րդ հոդվածին հակասող և անվավեր:

2. Հաշվի առնելով, որ տվյալ խնդրի իրավաչափ լուծումը և հակասական իրավակարգավորման հաղթահարումը նաև օրենսդրական փոփոխությունների անհրաժեշտություն է ենթադրում, ինչպես նաև նկատի ունենալով, որ սույն որոշման եզրափակիչ մասի 1-ին կետում ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող ճանաչված նորմի անմիջական անվավերությունն անխուսափելիորեն կառաջացնի անբարենպաստ հետեւանքներ մարդու իրավունքների պաշտպանության առումով՝ ՀՀ Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 3-րդ մասի և «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68-րդ հոդվածի 15-րդ մասի հիմքերով սույն որոշման մեջ ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր ճանաչված իրավանորմի ուժը կորցնելու վերջնական ժամկետ սահմանել 2011թ. հունիսի 30-ը»:

Խնդիրը կարեւորվում էր նրանով, որ հաճախ միեւնույն իրավահարաբերությունը կարգավորող, սակայն տարբեր իրավական ակտերում կամ միեւնույն իրավական ակտի տարբեր մասերում շարադրված նորմերը գտնվում են ներքին հակասության մեջ, ինչն առաջացնում է իրավական անորոշություն ոչ թե տվյալ իրավանորմի, այլ ողջ իրավակարգավորման հետ կապված: Տվյալ դեպքում ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 263-րդ և 290-րդ հոդվածներով նույն բնույթի և նույն հատկանիշներով որոշումների բողոքարկման համար օրենսդրի կողմից սահմանված են երկու տարբեր ժամկետներ, որոնց մեջ չկողմնորոշվելու դեպքում անձը զրկվում է նյութական իրավունքի պաշտպանության հնարավորությունից:

21.12.2010թ. ՍԳՈ-930 որոշման 5-րդ կետում սահմանադրական դատարանը, մասնավորապես, արձանագրել է հետեւյալը. «Ինչ վերաբերում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 և 263-րդ հոդվածների հարաբերակցության խնդրին՝ **ժամկետային կարգի սահմանման առնչությամբ**, ապա սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ եթե օրենսգիրքը նախատեսում է

ՀԱՂՈՐԳՈՒՄ

290-րդ հոդվածի 3-րդ մասում սահմանված ընդհանուր կարգից շեղում այլ իրավադրույթներում, ապա իրավական անորոշությունից խուսափելու համար անհրաժեշտ էր թեկուզ հավելել՝ «...եթե սույն օրենսգրքով այլ բան նախատեսված չէ» բառակապակցությունը: Առկա խմբագրությունը եւ նշված երկու հոդվածներում ժամկետային կարգավորումները հստակ տարբերակված չեն, որը, ինչպես վկայում են քննության առարկա գործի նյութերը, մարդու իրավունքների խախտման իրական վտանգ է բովանդակում: Այդ անհամապատասխանությունը թերեւս առաջացել է այն պատճառով, որ 21.02.2007թ. ՀՕ-93-Ն օրենքով օրենսգրքի 263-րդ հոդվածի 2-րդ մասը նոր խմբագրությամբ շարադրելու արդյունքում վերջինս համակարգային ամբողջականության մեջ չի դիտարկվել 290-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իրավակարգավորման հետ: Մինչեւ փոփոխությունն այդ դրույթը պարզապես սահմանել է, որ «Գործով վարույթը կարճելու կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու հետ կապված բողոքը բավարարելուց դատախազի հրաժարվելը կարող է բողոքարկվել դատարան»: Բնականաբար, նման ձեւակերպման պարագայում հիշյալ անհամապատասխանությունն առկա չի եղել»:

ՀՀ Ազգային ժողովը սահմանադրական դատարանի 2010 թվականի դեկտեմբերի 21-ի ՍԴՈ-930 որոշման ընդունումից հետո վերոնշյալ օրենսգրքում փոփոխություն կատարելու հարցին դեռեւս չի անդրադարձել:

Առանձին գործերով օրենքների տարբեր դրույթների սահմանադրականության հարցը քննության առնելիս ՀՀ սահմանադրական դատարանը բացահայտում է, որ հաճախ նորմի անորոշության կամ դատական պրակտիկայի կողմից ոչ միանշանակ մեկնաբանությունների պատճառով իրական վտանգ է առաջանում մարդկանց իրավունքների պաշտպանության առումով: Նման դեպքերում սահմանադրական դատարանը բացահայտելով տվյալ նորմի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը՝ շեշտում է, որ այդ նորմը համապատասխանում է ՀՀ Սահմանադրությանը տվյալ որոշման մեջ դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումների շրջանակներում: Նման մոտեցումը լայն կիրառում ունի սահմանադրական արդարադատության միջազգային պրակտիկայում եւ նպատակ է հետապնդում առանց նորմն անվավեր ճանաչելու ապահովել դրա կիրառումը սահմանադրաիրավական հիմնարար սկզբունքների շրջանակներում:

Նման դիրքորոշումներ է արտահայտել ՀՀ սահմանադրական դատարանը, մասնավորապես՝ ՍԴՈ-852, ՍԴՈ-890, ՍԴՈ-903, ՍԴՈ-906, ՍԴՈ-931 որոշումներում:

Բացի վերոնշյալներից, մի շարք անհատական դիմումների հիման վրա քննված գործերով սահմանադրական դատարանն օրենքների վիճարկվող նորմերը ճանաչել է ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանող: Սակայն սահմանադրական դատարանն իր որոշումների պատճառաբանական մասում արձանագրել է նաեւ իրավասու մարմինների այնպիսի գործողություններ ու դրանց նպաստող օրենսդրական բացեր, որոնք խոչընդոտում են մարդկանց սահմանադրական իրավունքների լիարժեք երաշխավորմանն ու ապահովմանը: Սահմանադրական դատարանը կարելի է համարում, որ պետական իշխանության

եւ տեղական ինքնակառավարման մարմիններն անհրաժեշտ ուշադրություն դարձնեն նաև այդ հանգամանքին: Դատարանը նշված որոշումների պատճառաբանական մասերում նաև արտահայտել է որոշակի իրավական դիրքորոշումներ եւ **միայն դրանց շրջանակներում է իրավական ակտի վիճարկվող նորմը** ճանաչել ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանող:

Մասնավորապես.

Ա/ «Քաղաքացի Գագիկ Չանգլյանի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 394-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 19.01.2010թ. ՍԳ-Ո-852 որոշման 7-րդ կետի վերջին պարբերության մեջ արտահայտել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. «Միաժամանակ, հաշվի առնելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 396-րդ հոդվածի 3-րդ մասի եւ 399-րդ հոդվածի 2-րդ մասի նորմատիվ դրույթները՝ կապված վերաքննիչ բողոքի հիման վրա առաջին ատյանի դատարանի դատավճռով նախատեսվածից ավելի խիստ պատիժ նշանակելու վերաքննիչ դատարանի լիազորության իրականացման առանձնահատկության հետ, ինչպես նաև փաստելով դատախազի, տուժողի իրավահաջորդի, նրա ներկայացուցչի եւ սույն գործով դիմողի վերաքննիչ բողոքների միաժամանակյա առկայության իրողությունը՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ թեև դիմողը ձեւականորեն իրացրել է ՀՀ Սահմանադրության 20-րդ հոդվածի 3-րդ մասում նախատեսված բողոքարկման իր իրավունքը, սակայն վերջինիս նկատմամբ կիրառվել է ավելի խիստ պատիժ, հետևաբար՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ մնան դեպքերում կիրառելի է ՀՀ ՍԳ 22.12.2009թ. ՍԳ-Ո-849 որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումը՝ նկատի ունենալով նաև, որ հիմնախնդիրը հետագա համալիր իրավակարգավորման անհրաժեշտություն ունի»:

Բ/ «Քաղաքացի Աշոտ Մանուկյանի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 309.1-րդ հոդվածի առաջին եւ երկրորդ մասերի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 02.04.2010թ. ՍԳ-Ո-872 որոշման 6-րդ կետի 2-րդ պարբերությունում արտահայտել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումը.

«... օրենսդիրը մեղադրողի՝ առաջադրված մեղադրանքը լրացնելու կամ փոփոխելու եւ նոր մեղադրանք առաջադրելու համար դատական քննությունը հետաձգելու վերաբերյալ միջնորդություն ներկայացնելու իրավունքի իրացման համար սահմանել է մի շարք պարտադիր նախապայմաններ, որոնք կոչված են երաշխավորելու քրեական դատավարության մասնակիցների իրավունքների եւ ազատությունների պաշտպանությունը եւ որոնք անվերապահորեն պետք է հաշվի առնվեն դատական պրակտիկայում: Դրանք են՝

ա) եթե ի հայտ են եկել այնպիսի հանգամանքներ, որոնք հայտնի չեն եղել եւ չէին կարող հայտնի լինել մինչդատական վարույթում,

բ) եթե գործի փաստական հանգամանքները հնարավորություն չեն տալիս մեղադրանքը լրացնելու կամ փոփոխելու առանց դատական քննությունը հետաձգելու,

գ) վերոհիշյալ հիմքերի առկայությունը պետք է գնահատի դատարանը,

դ) նիստը կարող է հետաձգվել բացառապես անհրաժեշտ քննչական եւ այլ դատավարական գործողություններ կատարելու եւ նոր մեղադրանք առաջադրելու համար,

ե) նիստը կարող է հետաձգվել ոչ ավելի, քան մեկ ամսով, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ անհրաժեշտ քննչական եւ այլ դատավարական գործողություններ կատարելու համար ողջամտորեն պահանջվում է ավելի երկար ժամկետ,

զ) հետաձգումը չի կարող նպատակ հետապնդել լրացնելու նախկինում կատարված թերի նախաքննությունը»:

Նույն որոշման 7-րդ կետի 2-6-րդ պարբերություններում սահմանադրական դատարանն արտահայտել է նաեւ հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. «Վերլուծելով ՀՀ քր. դատ. օրենսգրքի 309.1-րդ հոդվածի 1-ին եւ 2-րդ մասերի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ դատաքննության շրջանակներում լրացուցիչ ապացույցների ձեռքբերման եւ այլ դատավարական գործողությունների կատարմամբ մեղադրանքը փոխելու դեպքում օրենսգրքի 309.1-րդ հոդվածի 1-ին եւ 2-րդ մասերն իրավակարգավորման առումով դատարանին մեղադրական թեքումից ձերբազատվելու եւ անկողմնակալ արդարադատություն իրականացնելու բավարար երաշխիքներ պարունակում են՝ դրանց սահմանադրաիրավական իրենց բովանդակությանը համապատասխան ընկալման ու իրացման պարագաներում, համաձայն որի.

նախ՝ դատական նիստի հետաձգումը դատարանի հայեցողական լիազորությունն է, իսկ միջնորդությունը՝ մեղադրողի խնդրանքը, որը դատարանը կարող է բավարարել միայն օրենքով սահմանված պայմանների պահպանման, անհրաժեշտ հիմնավորումների ու **մյուս կողմի կարծիքը լսելու արդյունքում:** Ուշադրության է արժանի այն հանգամանքը, որ գործնականում ՀՀ քր. դատ. օր-ի 309.1-րդ հոդվածի վիճարկվող դրույթները խիստ հազվադեպ են կիրառվում դատական պրակտիկայում: Վերջին երկու տարիների դատական վիճակագրության ուսումնասիրությունը վկայում է, որ այն վերաբերում է քննված քրեական գործերի 0,6-0,7 տոկոսին:

Երկրորդ՝ յուրաքանչյուր այդպիսի կոնկրետ միջնորդություն քննելիս դատարանը՝ հիմք ընդունելով օրենսգրքի 309.1-րդ հոդվածի 1-ին եւ 2-րդ մասերի պահանջները, պետք է գնահատի, թե **տվյալ կոնկրետ քրեական գործով՝**

ա/ մեղադրանքի ծավալի վրա ազդող՝ դատարանում ի հայտ եկած հանգամանքները մինչդատական վարույթում հայտնի են եղել, թե՛ ոչ, եւ, միաժամանակ, դրանք կարող էին հայտնի լինել նախաքննության մարմնին, թե՛ ոչ,

բ/ գործի փաստական հանգամանքները հնարավորություն տալիս են, թե ոչ՝ մեղադրանքը լրացնելու կամ փոփոխելու եւ նոր մեղադրանք առաջադրելու առանց դատական քննությունը հետաձգելու եւ քննչական գործողություններ կատարելու:

Երրորդ՝ դատարանը պետք է հանգի այն համոզման, որ այդ գործողությունները կատարվում են դատաքննության շրջանակներում՝ առանց ամբաստանյալի կարգավիճակի փոփոխության, երաշխավորելով նաև պաշտպանական կողմի դատավարական իրավունքները:

Չորրորդ՝ նկատի առնվի, որ նման կարգով ձեռք բերված ապացույցները չեն կարող օգտագործվել նախկինում առաջադրված մեղադրանքը հաստատելու համար»:

Գ/ Զաղաքացիներ Արարատ Ծովյանի եւ Սվետլանա Հակոբյանի դիմումի հիման վրա՝ «Պետական տուրքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 9-րդ հոդվածի 8-րդ կետի «ա» եւ «բ» ենթակետերի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 25.05.2010թ. ՍԳՈ-890 որոշման 8-րդ եւ 9-րդ կետերում արտահայտել է հետեւյալ իրավական դիրքորոշումները.

«Ինչ վերաբերում է վիճարկվող դրույթների բուն բովանդակությանը, ապա այն ոչ միայն չի պարտավորեցնում դատարաններում պետական տուրք վճարել, այսպես կոչված, **այլընտրանքային** գույքային պահանջներից յուրաքանչյուրի համար, այլ նաև **գործնականում բացառում է վերաքննիչ դատարան այլընտրանքային գույքային պահանջներ ներկայացնելու որևէ հնարավորություն**: Վիճարկվող դրույթի պահանջը ոչ թե այլընտրանքային գույքային պահանջներից յուրաքանչյուրի համար պետական տուրքի միաժամանակյա վճարումն է, այլ այն վերաբերում է գույքային եւ ոչ գույքային պահանջներին: Իսկ գույքային եւ ոչ գույքային պահանջները, միմյանցից էապես տարբերվելով իրենց բնույթով եւ բովանդակությամբ, չեն կարող գործնականում հարաբերակցվել որպես այլընտրանքային հայցապահանջներ: Գույքային եւ ոչ գույքային պահանջները, որոնց հիմքում դրված են նյութական եւ ոչ նյութական կարիքների բավարարման, հետեւաբար՝ նաև բովանդակությամբ տարբեր խնդիրներ, չեն կարող միմյանց փոխարինել՝ միմյանց նկատմամբ հանդես գալով որպես այլընտրանքային պահանջներ: Այլընտրանքային պահանջները կարող են ներկայացվել բովանդակությամբ համասեռ խնդրի կամ՝ տվյալ դեպքում գույքային պահանջի շրջանակներում, որտեղ այդ պահանջները հանդես են գալիս որպես գույքային բնույթի եւ գործնականում միմյանց փոխարինող պահանջներ կամ ոչ գույքային պահանջի շրջանակներում հանդես գալով որպես ոչ գույքային բնույթի եւ գործնականում միմյանց փոխարինող պահանջներ (որոշման 8-րդ կետ):

ՀՀ դատական օրենսգրքի 39-րդ հոդվածի համաձայն՝ վերաքննիչ դատարանն իր իրավասության շրջանակներում առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանների դատական ակտերը վերանայող դատարան է, հետեւաբար՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 205-րդ հոդվածի համաձայն վերաքննիչ դատարանում բողոքարկման օբյեկտն առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտն է: Վերաքննիչ դատարանը վերաքննիչ բողոքի հիման վրա վերահսկողություն է իրականացնում առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտի օրինականության նկատմամբ՝ դրանում տեղ գտած հնարա-

վոր դատական սխալը վերացնելու նպատակով: Ուստի, եթե առաջին ատյանի դատարանում քննության առարկան մեկ կամ մի քանի պահանջ ներառող հայցապահանջն է, ապա վերաքննիչ դատարանում քննության առարկան ոչ թե առաջին ատյանի դատարան ներկայացված հայցապահանջում ներառված առանձին պահանջներն են, այլ առաջին ատյանի դատարանի կողմից թույլ տրված ենթադրյալ դատական սխալը: Հետեւաբար, գույքային եւ ոչ գույքային պահանջների առնչությամբ կայացված՝ առաջին ատյանի դատական ակտը կարող է քննության առարկա դառնալ միաժամանակ գույքային եւ ոչ գույքային պահանջների առնչությամբ՝ իր ամբողջության մեջ» (որոշման 9-րդ կետ):

Անհրաժեշտ է նշել, որ սահմանադրական դատարանի՝ 2010 թվականի մայիսի 25-ի ՍԴՈ-890 որոշման մեջ արտահայտած իրավական դիրքորոշումների մասնակի իրացմանն է վերաբերում, մասնավորապես, Ազգային ժողովում շրջանառության մեջ գտնվող և ՀՀ կառավարության օրենսդրական նախաձեռնության կարգով հեղինակած «Պետական տուրքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի նախագիծը (Կ-1028.5-19.11.2010 - ՊԻ-010/0): Ըստ այդ նախագծի՝ առաջարկվում է «Պետական տուրքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 9-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ եւ 9-րդ կետերում «բողոքների համար» բառերից հետո լրացնել «, բացառությամբ միջանկյալ ակտերի դեմ բերված բողոքների» բառերով: Եվ արդյունքում՝ առաջ են քաշվում դատական ակտերի բողոքարկման դեպքում պետական տուրքի գանձման օրենսդրական հստակ ձևակերպումների միջոցով օրենքի նշված նորմերի կատարելագործմանն ուղղված հարցեր:

Պ/ «Քաղաքացիներ Ռուբեն Ավագյանի, Հրաչիկ Հակոբջանյանի, Հրաչյա Ավետիսյանի, Արայիկ Ավետիսյանի դիմումի հիման վրա՝ «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 56, 57 եւ 58-րդ հոդվածների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 13.07.2010թ. ՍԴՈ-903 որոշման 10-րդ կետում արտահայտել է հետեւյալ իրավական դիրքորոշումները.

«Սահմանադրական դատարանը միաժամանակ հարկ է համարում ընդգծել այն հանգամանքը, որ «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի՝ «Ժողովի քվորումը» վերտառությամբ 77-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժողովն իրավասու է (քվորում ունի), եթե ժողովի մասնակիցների գրանցման ավարտի պահին գրանցվել են ընկերության բաժնետերերը (նրանց ներկայացուցիչները), որոնք համատեղ տիրապետում են ընկերության տեղաբաշխված քվեարկող բաժնետոմսերի 50-ից ավելի տոկոսին: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ օրենքի 68-րդ հոդվածի համաձայն՝ ժողովի կողմից բաժնետոմսերի համախմբման վերաբերյալ որոշման կայացման համար պահանջվում է ժողովին մասնակցող՝ քվեարկող բաժնետոմսերի սեփականատեր բաժնետերերի ձայների պարզ մեծամասնությունը՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ գործնականում հնարավոր է դառնում խնդրո առարկա որոշման կայացումն ընկերության բաժնետերերի գրեթե մեկ քառորդի կողմից: Ավելին, հաշվի առնելով նաեւ, որ

օրենքի 77-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ ժողովը չկայանալու դեպքում գումարվող նոր ժողովն իրավասու է, եթե մասնակիցների գրանցման ավարտի պահին գրանցվել են ընկերության բաժնետերերը (նրանց ներկայացուցիչները), որոնք համատեղ տիրապետում են ընկերության տեղաբաշխված քվեարկող բաժնետոմսերի 30-ից ավելի տոկոսին, ապա գործնականում հնարավոր է դառնում խնդրո առարկա որոշման կայացումը նույնիսկ ընկերության բաժնետերերի 15%-ից քիչ ավելի կողմից, որն էապես թուլացնում է նման որոշման լեգիտիմությունը:

Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ նման ընթացակարգը ոչ միայն չի ապահովում ընկերության բաժնետերերի սեփականության իրավունքին առնչվող որոշումների կայացումը ձայների այնպիսի հարաբերակցությամբ, որը հնարավորություն կտա ապահովել նման որոշումների լեգիտիմության ավելի մեծ աստիճան, այլ նաեւ նման որոշման կայացումը բաժնետերերի փոքրամասնության կողմից ներդաշնակ չէ բաժնետոմսերի համախմբման՝ որպես բաժնետերերի մեծամասնության շահերից բխող գործընթացի էությանն ու տրամաբանությանը: Հաշվի առնելով բաժնետոմսերի համախմբման գործընթացի էությունը, առանձնահատկություններն ու տնտեսական նշանակությունը՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 68-րդ եւ 77-րդ հոդվածներն ունեն բարեփոխման անհրաժեշտություն՝ այն առումով, որպեսզի հատկապես սեփականության իրավունքին առնչվող հարցերում ապահովվի որոշման կայացումը բաժնետերերի մեծամասնության կողմից»:

Ե/ «Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ» հասարակական կազմակերպության դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի առաջին մասի առաջին կետի՝ «խախտվել» բառից հետո «նրա» արտահայտության՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 07.09.2010թ. ՄԳ-Ո-906 որոշման 7-րդ կետի վերջին պարբերությունում արտահայտել է հետեւյալ իրավական դիրքորոշումը.

«Հաշվի առնելով հասարակական կազմակերպությունների դերը պետության եւ քաղաքացիական հասարակության կյանքում, առաջնորդվելով վերջիններիս գործունեության արդյունավետության բարձրացման նկատառումներով՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգիրքը շահագրգիռ (կանոնադրական համապատասխան իրավասությամբ օժտված) հասարակական կազմակերպությունների համար, որպես իրավաբանական անձ, կարող է սահմանել տվյալ ոլորտում անձանց խախտված իրավունքների համար դատարան դիմելու իրավունքի իրացման դեպքերը եւ կարգը՝ հաշվի առնելով *actio popularis* բողոքների ինստիտուտի առնչությամբ եվրոպական ներկա զարգացումների միտումները: Նման իրավակարգավորումը կնպաստեր ոչ միայն խախտված իրավունքների եւ օրինական շահերի պաշտպանության, այդ թվում դատական պաշտպանության արդյունավետությանը, այլեւ կբարձրացներ քաղաքացիական հասարակության բաղադրատարր հանդիսացող՝ հասարակա-

կան կազմակերպությունների դերը: Ընդ որում, ուրիշի խախտված իրավունքների համար դատարան կամ այլ մարմիններին ու պաշտոնատար անձանց դիմելու իրավունքի իրացման դեպքերը եւ կարգը սահմանելիս հարկ կլինի հաշվի առնել միայն այն հասարակական կազմակերպություններին, **որոնց նպատակներից են կոլեկտիվ կամ համայնքային կոնկրետ շահերի պաշտպանությունը**: Այս դիրքորոշումը համահունչ է նաեւ «Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետին, որի համաձայն՝ կազմակերպությունն իր կանոնադրությամբ նախատեսված նպատակներն իրականացնելու համար իրավունք ունի օրենքով սահմանված կարգով ներկայացնել ու պաշտպանել իր եւ իր անդամների իրավունքները եւ օրինական շահերն այլ կազմակերպություններում, **դատարանում**, պետական կառավարման եւ տեղական ինքնակառավարման մարմիններում»:

Չ/ «Հանրապետություն» կուսակցության եւ քաղաքացի Նարինե Սահակյանի դիմումների հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 21, 22 եւ 23-րդ հոդվածների՝ ինքնաբացարկ հայտնելու մասին միջնորդություն ներկայացնելու մասով, եւ ՀՀ դատական օրենսգրքի 91-րդ հոդվածի 4-րդ մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 28.09.2010թ. ՄԴՈ-918 որոշման 6-րդ, նախավերջին եւ վերջին պարբերություններում արտահայտել է հետեւյալ իրավական դիրքորոշումը.

«... պարտադիր պետք է երաշխավորված լինի դատական ակտի բողոքարկման շրջանակներում դատավորի ինքնաբացարկի միջնորդությունը մերժելու մասին որոշման հետ կապված հանգամանքների համակողմանի քննությունը: ՀՀ գործող օրենսդրությունն այս հարցում որեւէ արգելանք չի նախատեսում, եւ այս ուղղությամբ պետք է ընթանա նաեւ իրավակիրառական պրակտիկան: ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում ինքնաբացարկի վերաբերյալ կայացված որոշման բողոքարկման հնարավորության բացակայությունը եւ, միաժամանակ՝ ՀՀ դատական օրենսգրքում դատավորի ինքնաբացարկի որոշման բողոքարկման իրավունքի առկայությունն իրավակիրառական պրակտիկայում չեն կարող մեկնաբանվել այնպես, որ բացառվի այդպիսի որոշումների վիճարկման իրավունքը՝ ինքնաբացարկի դեպքում՝ անմիջականորեն, ինքնաբացարկի միջնորդությունը մերժելու դեպքում՝ ըստ էության գործով կայացված դատական ակտի բողոքարկման շրջանակներում»:

Նույն որոշման 7-րդ կետի վերջին պարբերությունում սահմանադրական դատարանն արտահայտել է նաեւ հետեւյալ իրավական դիրքորոշումը.

«ՀՀ սահմանադրական դատարանը նաեւ արձանագրում է, որ դատավորի բացարկի եւ ինքնաբացարկի ինստիտուտների իրավակարգավորման գործում անհրաժեշտ է միասնական ու համակարգային մոտեցում: Հարկ է նկատել, որ այս խնդիրն առավել հստակ է կարգավորված ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում (հոդվածներ 88, 89, 90, 299, 322 եւ այլն), քան ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում, որտեղ ընդհուպ անհամաձայնություն գոյություն ունի 21-26-րդ հոդվածների եւ 28-րդ հոդվածի միջեւ»:

Անհրաժեշտ է նշել, որ սահմանադրական դատարանի 2010 թվականի սեպտեմբերի 28-ի ՍԴՈ-918 որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումների իրացմանն են ուղղված, մասնավորապես, Ազգային ժողովում շրջանառության մեջ գտնվող և ՀՀ կառավարության՝ օրենսդրական նախաձեռնության կարգով հեղինակած «Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին», «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին», «Հայաստանի Հանրապետության վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգրքում փոփոխություն կատարելու մասին», «Վարչարարության հիմունքների եւ վարչական վարույթի մասին Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ եւ լրացում կատարելու մասին», «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգրքում փոփոխություններ կատարելու մասին» եւ մի շարք այլ օրենքների նախագծեր (Կ-1028-19.11.2010-ՊԻ-010/0):

Մասնավորապես, օրենսդրական նախաձեռնության հեղինակի կողմից առաջարկվում է Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 21-րդ հոդվածի 2-րդ կետը շարադրել հետեւյալ խմբագրությամբ. «Դատավորն ինքնաբացարկ է հայտնում իր նախաձեռնությամբ կամ գործին մասնակցող անձի միջնորդությամբ: Միջնորդությունը կարող է ներկայացվել, կամ ինքնաբացարկը կարող է հայտնվել միայն մինչեւ դատաքննության ավարտը»: Միաժամանակ, նույն օրենսգրքի 28-րդ հոդվածի 1-ին կետով գործին մասնակցող անձանց մասով առաջարկվում է իրավունք վերապահել նրանց ներկայացնելու ինքնաբացարկի միջնորդություն:

Ինչ վերաբերում է Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգրքում փոփոխություններ կատարելու վերաբերյալ օրենսդրական նախաձեռնությանը, ապա անհրաժեշտ է նշել, որ ՀՀ կառավարության կողմից ներկայացված օրինագծերի շրջանակում առաջարկվում է Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգրքի 91-րդ հոդվածի 4-րդ մասը ճանաչել ուժը կորցրած:

Հիշատակված նախագծերով առաջ են քաշվում դատավորի բացարկի եւ ինքնաբացարկի ինստիտուտների իրավակարգավորման գործում միասնական ու համակարգային մոտեցումներ բովանդակող հարցեր:

Է/ «Քաղաքացի Արտաշես Անտոնյանի դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 203-րդ հոդվածի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 12.10.2010թ. ՍԴՈ-920 որոշման 8-րդ կետի 4-6-րդ պարբերություններում արտահայտել է հետեւյալ իրավական դիրքորոշումը.

«... սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վիճարկվող նորմը կիրառելիս յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում իրավակիրառողը պարտավոր է, ելնելով գործի կոնկրետ հանգամանքներից, պարզել լիազորված անձի, լիազորողի եւ տեղափոխողի մեղքի առկայությունը՝ ըստ այդմ որոշելով պատասխանատու սուբյեկտին: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ լիազորված անձը գործում է տեղափոխողի անունից եւ ի շահ վերջինիս՝ համապատասխան ակտի հիման վրա

ՀԱՂՈՐԳՈՒՄ

տրամադրված լիազորությունների շրջանակներում, եւ հայտարարագրումն իրականացնում է տեղափոխողի տրամադրած տեղեկատվության հիման վրա՝ այդ լիազորությունների շրջանակներում կատարած ցանկացած գործողության համար վիճարկվող դրույթով սահմանված պատասխանատվության սուբյեկտ պետք է հանդիսանա տեղափոխողը:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ձեւավորված իրավակիրառական այն պրակտիկան, երբ չապահովելով իրավախախտման համար մեղավորի պատասխանատվությունը եւ բոլոր դեպքերում որպես պատասխանատվության սուբյեկտ դիտարկելով տեղափոխվող ապրանքների կամ տրանսպորտային միջոցի նկատմամբ որեւէ գույքային իրավունք չունեցող լիազորված անձին, թույլ չի տալիս արդյունավետորեն իրացնել վիճարկվող նորմով սահմանված պատասխանատվության իրավաչափ նպատակը, այն է՝ ապահովել տնտեսավարող սուբյեկտի կողմից՝ Սահմանադրության 45-րդ հոդվածով ամրագրված պարտականության իրական կատարումը: Այս խնդրի իրավակարգավորումը հետագա համակարգային բարեփոխման անհրաժեշտություն ունի»:

Այսպիսով, հիշյալ գործերով ընդունված որոշումների առնչությամբ սահմանադրական դատարանը կարեւոր է համարում, որ պետական իշխանության եւ տեղական ինքնակառավարման մարմիններն իրենց գործունեության մեջ ելնեն իրավանորմերի այնպիսի ընկալումից, ինչպիսին սահմանված է սահմանադրական դատարանի՝ հիշատակված **իրավական դիրքորոշումներում**:

Գատարանների դիմումների հիման վրա ընդունված սահմանադրական դատարանի որոշումները եւ դրանց կատարումը

Սահմանադրական դատարանում մուտքագրված՝ ՀՀ դատարանների կողմից ներկայացված 5 դիմումներն էլ (4-ը ներկայացվել է ՀՀ վճռաբեկ դատարանի, հինգերորդը՝ Երեւանի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Գ. Ավետիսյանի կողմից) սահմանադրական դատարանի աշխատակարգային որոշումներով ընդունվել են քննության: Դրանցից ՀՀ վճռաբեկ դատարանի կողմից ներկայացված երկու դիմումներով (միավորվել են մեկ գործում) սահմանադրական դատարանի ըստ էության որոշմամբ գործի վարույթը կարճվել է, իսկ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի եւ Երեւանի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Գ. Ավետիսյանի կողմից ներկայացված մյուս երկու դիմումներով (միավորվել են մեկ գործում) սահմանադրական դատարանն իր՝ 11.05.2010թ. ՍԴՈ-882 որոշմամբ վիճարկվող նորմերը ճանաչել է ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանող:

1). «ՀՀ վճռաբեկ դատարանի դիմումի հիման վրա՝ «Պետական տուրքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 22-րդ հոդվածի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը

որոշելու վերաբերյալ» գործով ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 14.12.2010 թվականի ՍԳՈ-929 որոշմամբ որոշել է.

«1. «Պետական տուրքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 22-րդ հոդվածի առաջին մասը, այնքանով, որքանով չի սահմանում, այլ սուբյեկտներից բացի, արդարացվածին՝ իրավասու պետական մարմինների եւ պաշտոնատար անձանց ապօրինի գործողությունների (անգործության) հետեւանքով պատճառված վնասի հատուցման հայցերով պետական տուրքի վճարումից ազատելու վերաբերյալ արտոնություն նախատեսող դրույթ՝ արգելափակելով անձի սահմանադրական իրավունքի իրացումը, ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 4-րդ մասին եւ 20-րդ հոդվածի 5-րդ մասին հակասող եւ անվավեր:

2. Հաշվի առնելով, որ տվյալ խնդրի իրավաչափ լուծումը եւ օրենքի բացի հաղթահարումը նաեւ օրենսդրական փոփոխությունների եւ համալիր իրավակարգավորման անհրաժեշտություն է ենթադրում, ինչպես նաեւ նկատի ունենալով, որ «Պետական տուրքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի՝ վեճի առարկա հոդվածի անմիջական անվավեր ճանաչումն անխուսափելիորեն կառաջացնի ծանր հետեւանքներ այդ հոդվածի առկա՝ սահմանադրականության խնդիրներ չառաջացնող, դրույթների իրացման եւ մարդու իրավունքների պաշտպանության առումով՝ ՀՀ Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 3-րդ մասի եւ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68-րդ հոդվածի 15-րդ մասի հիմքերով սույն որոշման մեջ ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր ճանաչված իրավանորմի ուժը կորցնելու վերջնական ժամկետ սահմանել 2011թ. հունիսի 30-ը»:

Խնդիրը կարելի էր նրանով, որ պետական իրավասու մարմինների գործունեության հետեւանքով ապօրինի քրեական հետապնդման ենթարկվելու դեպքերում հասցված վնասի հատուցում պահանջելու համար անձն ստիպված է վճարել պետական տուրք, որի չափը կարող է ընդհուպ գերազանցել հատուցվելիք գումարը: Այսինքն՝ կիրառված միջոցի եւ հետապնդված նպատակի միջեւ չկա ողջամիտ համաչափություն՝ ստեղծվել է ոչ իրավաչափ հավասարակշռություն անձի խախտված իրավունքների վերականգնման եւ պետության շահերի պաշտպանության միջեւ, որն աղավաղում է պատճառված վնասի հատուցման սահմանադրական իրավունքի էությունը: Դա այն դեպքում, երբ օրենսդիրը մի շարք այլ փոխհատուցման հայցերով իրավունքի տարբեր սուբյեկտների ազատել է պետական տուրքի վճարումից:

Սահմանադրական դատարանը, հարկ համարելով պարզել ՀՀ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 4-րդ մասում եւ 20-րդ հոդվածի 5-րդ մասում ամրագրված՝ «օրենքով սահմանված կարգով» բառակապակցության բովանդակությունը, գտել է, որ. «Սահմանադրությունը հղում կատարելով օրենքին՝ միաժամանակ առաջադրում է տուժողին փոխհատուցելու այնպիսի կարգ սահմանելու պահանջ, որը պետք է երաշխավորի գործուն մեխանիզմ խնդրո առարկա իրավունքի արդյունավետ իրացման համար: Նման մեխանիզմի գոյությունը կարող է ապահովվել նաեւ այն դեպքում, երբ հատուցման իրավունքի իրացման՝ օրենքով սահմանված դատական կարգը պետական տուրքի վճարումից ազատելու արտո-

նության ձեռով արդարացի պայմաններ ստեղծի այդ իրավունքի իրացման համար, եւ այնպիսի դեպքերում, երբ փոխհատուցման իրավունքն անվիճելի է, այսինքն՝ օրենքով սահմանված կարգով նախօրոք հաստատված է պետական իրավասու մարմնի, պաշտոնատար անձի այն գործողության (անգործության) փաստը, որի արդյունքում անձին պատճառվել է վնաս» (որոշման 7-րդ կետ):

Վերոգրյալի հիման վրա սահմանադրական դատարանը կանխորոշել է տվյալ իրավակարգավորման՝ Սահմանադրությանը համահունչ ուղղությունը, ամրագրելով, որ. «... օրենսդիրը պետք է ՀՀ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 4-րդ մասում եւ 20-րդ հոդվածի 5-րդ մասում ամրագրված իրավունքների արդյունավետ ու անարգել իրացման նպատակով **սահմանի արտադատական կամ դատական կարգով փոխհատուցման պահանջ ներկայացնելու արդյունավետ եւ գործուն համակարգ**» (որոշման 7-րդ կետ):

Ի կատարումն սահմանադրական դատարանի 2010 թվականի դեկտեմբերի 14-ի ՍԳՈ-929 որոշման պահանջների և դրանում արտահայտված իրավական դիրքորոշումների իրացման անհրաժեշտությունից ելնելով ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորների կողմից օրենսդրական նախաձեռնության կարգով շրջանառության մեջ դրված «Պետական տուրքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացում կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի նախագծով (Պ-1066-11.01.2011-ՊԻ-010/0:), սահմանադրական դատարանի որոշմանը համահունչ, նախատեսվում է հիշյալ օրենքում կատարել համապատասխան փոփոխություն:

Մասնավորապես, օրենսդրական նախաձեռնության հեղինակների կողմից առաջարկվում է «Պետական տուրքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 22-րդ հոդվածի 1-ին մասը լրացնել հետեւյալ բովանդակությամբ նոր «էա» կետով. «էա) արդարացվածը՝ իրավասու պետական մարմինների եւ պաշտոնատար անձանց ապօրինի գործողությունների (անգործության) հետեւանքով պատճառված վնասի հայցերով.» բառերով:

Նախագիծն ընդունվելու դեպքում՝ իրացվելու են սահմանադրական դատարանի ՍԳՈ-929 որոշման պահանջները և դրանում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները՝ նախատեսելով պետական տուրքի վճարումից ազատելու վերաբերյալ արտոնություն արդարացվածին՝ իրավասու պետական մարմինների եւ պաշտոնատար անձանց ապօրինի գործողությունների (անգործության) հետեւանքով պատճառված վնասի հատուցման հայցերով:

2). ՀՀ Սյունիքի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 375.1-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով իր՝ 28.12.2010թ. ՍԳՈ-931 որոշմամբ ՀՀ սահմանադրական դատարանն իրավական դիրքորոշում է արտահայտել, որ «Արագացված կարգով դատական քննության բովանդակությունից ու էությունից բխում է, որ այս ինստիտուտի իրավակարգավորման շրջանակներում անհրաժեշտ է ապահովել հավասարակշռություն դատավարության կողմերի իրավունքների եւ օրինական շահերի միջեւ: Միաժամանակ, դատական քննու-

թյան արագացված կարգ կիրառելու դեմ դատախազի առարկությունը պետք է լինի փաստարկված եւ հիմնավորի, որ դատախազը տվյալ գործով նախընտրում է մեղադրանքի պաշտպանության սահմանադրական իր լիազորությունն իրականացնել ողջ ծավալով»: Սահմանադրական դատարանը որոշել է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 375.1-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված՝ «Եթե մեղադրողը մեղադրական եզրակացությունում չի առարկել արագացված կարգ կիրառելու դեմ...», ինչպես նաեւ «Մինչեւ դատաքննությունը սկսելը մեղադրողը դատարանի առաջարկությամբ կարող է իր դիրքորոշումը փոխել, թեպետ արագացված կարգ կիրառելու դեմ առարկել է մեղադրական եզրակացությունում» դրույթները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը՝ տվյալ որոշման մեջ ՀՀ սահմանադրական դատարանի կողմից ներկայացված իրավական դիրքորոշումների շրջանակներում:

ՀՀ գլխավոր դատախազի դիմումների հիման վրա ընդունված սահմանադրական դատարանի որոշումները եւ դրանց կատարումը

Սահմանադրական դատարանում մուտքագրված՝ ՀՀ գլխավոր դատախազի կողմից ներկայացված 2 դիմումներն էլ սահմանադրական դատարանի աշխատակարգային որոշումներով ընդունվել են քննության: Դատաքննությունը հետաձգվել է մինչեւ 2011թ. փետրվարի 4-ը:

Մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումների հիման վրա ընդունված սահմանադրական դատարանի որոշումները եւ դրանց կատարումը

Սահմանադրական դատարանում մուտքագրված՝ ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի կողմից ներկայացված 6 դիմումներն էլ սահմանադրական դատարանի աշխատակարգային որոշումներով ընդունվել են քննության: Դրանցից մեկը դիմողի կողմից հետ է վերցվել: Հինգ դիմումներից մեկով սահմանադրական դատարանի ըստ էության որոշմամբ գործի վարույթը կարճվել է, իսկ մյուսով սահմանադրական դատարանն իր՝ 09.11.2010թ. ՍԴՈ-923 որոշմամբ վիճարկվող նորմերը ճանաչել է ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանող:

1). «ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 343 հոդվածի 1-ին մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 14.01.2010 թվականի ՍԴՈ-851 որոշմամբ որոշել է.

«1. ՀՀ քրեական օրենսգրքի 343-րդ հոդվածի 1-ին մասը՝ այնքանով, որքանով կիրառելի չէ նաեւ դատավարության այլ մասնակիցների նկատմամբ, ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 14.1-րդ հոդվածի 1-ին մասի եւ 19-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջներին հակասող եւ անվավեր»:

Խնդիրը կարելի էր նրանով, որ վիճարկվող նորմը որպես դատարանի նկատմամբ անհարգալից վերաբերմունք դրսևորող սուբյեկտ է դիտարկում միայն վկային, տուժողին եւ պաշտպանին: Քրեական դատավարության մյուս մասնակիցները եւ մասնակցող անձինք նշված հանցակազմի սուբյեկտներ չեն: Նման մոտեցման արդյունքում վիճարկվող նորմն անհավասար դրության մեջ է դնում դատավարության մի մասնակցին դատավարության մյուս մասնակիցների համեմատ, քանի որ նույնպիսի արարքի համար դատավարության մասնակիցներից մեկը կարող է ենթարկվել քրեական հետապնդման, իսկ մյուսները՝ ներառյալ մեղադրողը՝ ոչ:

«ՀՀ քրեական օրենսգրքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին» 16.12.2005թ. ՀՕ-33-Ն ՀՀ օրենքի եւ «Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքում փոփոխություններ կատարելու մասին» 16.12.2005թ. ՀՕ-32-Ն ՀՀ օրենքի ընդունման գործընթացի համեմատական վերլուծության արդյունքներով սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ. «... ՀՀ Ազգային ժողովում նման փոփոխության հիմնավորումն ու փաստացի փոփոխությունը համաչափելի չեն, չկա սուբյեկտների կազմի փոփոխության որեւէ հիմնավորում, չի ապահովվել միեւնույն հողվածի (343-րդ հողված) տարբեր մասերի համակարգային առումով փոխկապակցվածությունը: Այդ օրենքների նախագծերի քննարկումների եւ ընդունման անհրաժեշտության հիմնավորումների ուսումնասիրությունը վկայում է, որ այդ օրենքներով կատարված փոփոխությունները հիմնավորվել են բացառապես վարչական կալանքի ինստիտուտի վերացման անհրաժեշտությամբ՝ հաշվի առնելով ՀՀ Սահմանադրության 16, 32-րդ հոդվածների պահանջները: Սակայն այդ եւ հետագայում կատարված փոփոխությունների համադրումից հետեւում է, որ վերոհիշյալ օրենսդրական լուծումները պարունակում են ներքին հակասություններ, քանի որ դրանց ընդունման արդյունքում՝ մի կողմից արարքը քրեականացվել է որոշակի սուբյեկտների նկատմամբ, մյուս կողմից՝ դադարել է, թեկուզ որոշ ժամանակահատվածում, հանրորեն վտանգավոր համարվել այլ սուբյեկտների առնչությամբ: Չի դրսևորվել նաեւ համակարգված մոտեցում, մասնավորապես՝ հաշվի առնելու, օրինակ, դատարան ներկայանալուց չարամտորեն խուսափելու դեպքում հարկադրանքի կիրառման հնարավորությունը, միեւնույն արարքը կրկնվելու դեպքում այլ սանկցիա կիրառելու անհրաժեշտությունը եւ այլն» (որոշման 6-րդ կետ):

Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ. « ՀՀ դատական օրենսգրքի 63-րդ եւ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 314.1-րդ հոդվածներում նշված իրավախախտումների եւ վիճարկվող նորմում նշված հանցակազմի միջեւ էական տարբերությունների բացակայության պայմաններում անձը գրկվում է իր վարքագծի իրավական հետեւանքները կանխատեսելու հնարավորությունից, ինչը չի բխում օրենքի կանխատեսելիության եւ որոշակիության սկզբունքներից» (որոշման 7-րդ կետ):

Սահմանադրական դատարանն արձանագրել է հետևյալը. «... նման պայմաններում իրավակիրառողի կողմից դատական սանկցիաների եւ քրեաիրավական ներգործության միջոցի միջեւ ընտրության հարցում կամայական մոտեցման նախադրյալներ են ստեղծվում: Վերլուծությունը վկայում է, որ, մի կողմից,

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 314.1 եւ 153-րդ (քերման ենթարկելը), ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 115-րդ (ինչպես նաեւ, օրինակ, 44-րդ հոդվածի 5-րդ մաս), ՀՀ դատական օրենսգրքի 63-րդ հոդվածների, մյուս կողմից՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 343-րդ հոդվածի 2-րդ եւ 3-րդ մասերի առկայությունն իրավական առումով առնվազն խնդրահարույց են դարձնում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 343-րդ հոդվածի 1-ին մասի ներկայիս ձեւակերպման գոյությունն ընդհանրապես:

Ընդհանրապես տվյալ հիմնախնդրի իրավակարգավորման հարցում չկա հստակ համակարգային մոտեցում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 343-րդ հոդվածի, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 314.1-րդ հոդվածի, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 115-րդ հոդվածի, ՀՀ դատական օրենսգրքի 63-րդ հոդվածի, ինչպես նաեւ տվյալ հարցով վարչական ու սահմանադրական դատավարության իրավակարգավորումների միջեւ» (որոշման 7-րդ կետ):

Հարկ համարելով պարզել վիճարկվող նորմում «դատավորի կարգադրությանը չենթարկվելով» ձեւակերպման սահմանադրաիրավական բովանդակությունը՝ սահմանադրական դատարանը գտել է, որ. «դատավորի կարգադրությանը չենթարկվելու հիմքով վիճարկվող նորմում նշված սուբյեկտները կարող են պատասխանատվության ենթարկվել, եթե չեն կատարում դատավորի այն կարգադրությունը, որն օրինական է եւ ուղղված այդ սուբյեկտների կողմից՝ օրենքով սահմանված իրենց դատավարական պարտականությունները կատարելու ապահովմանը: Այսուհանդերձ, «օրինական կարգադրություն» եզրույթն առավել հստակ է եւ խնդիր չի առաջացնում նաեւ կարգադրության օրինականությունը սահմանված կարգով վիճարկելու հնարավորության առումով» (որոշման 7-րդ կետ):

Ի կատարումն ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2010 թվականի հունվարի 14-ի ՍԳ-Ո-851 որոշման պահանջների եւ ելնելով դրանում արտահայտված իրավական դիրքորոշումների իրացման անհրաժեշտությունից, Ազգային ժողովի կողմից 2010 թվականի հոկտեմբերի 4-ին առաջին ընթերցմամբ ընդունվել են Ազգային ժողովի պատգամավորների՝ օրենսդրական նախաձեռնության կարգով հեղինակած «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին», «Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքում փոփոխություններ կատարելու մասին», «Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին», «Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություն եւ լրացում կատարելու մասին», «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգրքում փոփոխություններ կատարելու մասին» եւ «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» J-880-23.04.2010-J;-010/0 Հայաստանի Հանրապետության օրենքների նախագծերը, որոնցով՝ սահմանադրական դատարանի որոշմանը համահունչ, նախատեսվում են համապատասխան փոփոխություններ կատարել հիշյալ օրենսդրական ակտերում:

Մասնավորապես, օրենսդրական նախաձեռնության հեղինակների կողմից առաջարկվում է Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 343-րդ

հողվածի 1-ին մասն ուժը կորցրած ճանաչել, իսկ նույն հողվածի 2-րդ մասում «դատաքննության մասնակիցներին» բառերը փոխարինել «դատավարությանը մասնակցող անձանց» բառերով:

Այնուհետև, Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 314.1-րդ հոդվածում հեղինակների կողմից առաջարկվում է՝

1) 1-ին մասի առաջին պարբերությունը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ՝ «Դատարան ներկայանալուց չարամտորեն խուսափելու կամ դատավարական իրավունքներից անբարեխղճորեն օգտվելու կամ դատավարական պարտականություններն անհարգելի չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու, դատավորի օրինական կարգադրությունները չկատարելու, դատական նիստի բնականոն ընթացքը խոչընդոտելու կամ նիստի կարգը խախտող այլ գործողություն կատարելու միջոցով դատարանի նկատմամբ անհարգալից վերաբերմունք դրսևորելու դեպքում դատարանն իրավունք ունի քրեական դատավարությանը մասնակցող անձանց եւ դատական նիստին ներկա գտնվող այլ անձանց նկատմամբ կիրառելու հետևյալ սանկցիաները.».

2) 2-րդ մասը լրացնել հետևյալ բովանդակությամբ երրորդ եւ չորրորդ պարբերություններով՝

«Քրեական դատավարությանը մասնակցող անձանց նկատմամբ նիստերի դահլիճից հեռացումը կարող է կիրառվել ոչ ավելի, քան 36 ժամով, իսկ դատական նիստին ներկա գտնվող այլ անձանց նկատմամբ՝ որոշակի ժամկետով կամ մինչեւ դատաքննության ավարտը:

Քրեական դատավարությանը մասնակցող՝ նիստերի դահլիճից հեռացված անձի փաստաբանի կամ այլ ներկայացուցչի հիմնավորված միջնորդությամբ դատարանն իրավունք ունի մինչեւ սանկցիայի կիրառման ժամկետը լրանալը վերականգնել հեռացված անձի մասնակցությունը դատական նիստին»:

3) 5-րդ մասում «դատավարության մասնակիցների եւ գործին» բառերը փոխարինել «քրեական դատավարությանը» բառերով.

4) 6-րդ մասի առաջին պարբերության առաջին եւ երկրորդ նախադասությունները «կարգադրությունները» բառերից առաջ լրացնել «օրինական» բառերով.

5) 6-րդ մասի առաջին պարբերության երրորդ նախադասությունը «կարգադրությունները» բառից առաջ լրացնել «օրինական» բառով, իսկ «ներկայությամբ» բառից հետո լրացնել «կամ հրապարակումից հետո անհապաղ հանձնվում է նրան» բառերով.

6) 6-րդ մասի երկրորդ պարբերությունը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ.

«Եթե դատարանը գտնում է, որ ամբաստանյալը դատարանի նկատմամբ դրսևորել է անհարգալից վերաբերմունք, որն առաջացնում է քրեական պատասխանատվություն, ապա դատավորը սույն հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետով նախատեսված սանկցիան ամբաստանյալի նկատմամբ կիրառում է առանց նախազգուշացման եւ գործի քննությունը շարունակվում է ամբաստանյալի բացակայությամբ, սակայն դատավճիռը հրապարակվում է ամբաստանյալի ներկայությամբ կամ հրապարակումից հետո անհապաղ հանձնվում է նրան:».

- 7) 6-րդ մասի երրորդ պարբերությունն ուժը կորցրած ճանաչել.
- 8) 7-րդ մասում «կիրառվում են բացառապես» բառերը փոխարինել «կարող են կիրառվել» բառերով.
- 9) 8-րդ մասի երկրորդ նախադասությունը շարադրել հետեւյալ խմբագրությամբ.

«Դատական տուգանք կիրառելու մասին առաջին ատյանի դատարանի եւ վերաքննիչ դատարանի որոշումները կարող են բողոքարկվել հրապարակվելուց հետո՝ եռօրյա ժամկետում:».

10) 9-րդ մասը շարադրել հետեւյալ խմբագրությամբ.

«9. Եթե դատարանը գտնում է, որ քրեական դատավարությանը մասնակցող կամ դատական նիստին ներկա գտնվող այլ անձը դատարանի նկատմամբ դրսեւորել է անհարգալից վերաբերմունք, որն առաջացնում է քրեական պատասխանատվություն, ապա դատավորը կարող է սույն հոդվածով սահմանված կարգով կարգազանց անձի նկատմամբ կիրառել դատական սանկցիա եւ պարտավոր է քրեական գործ հարուցելու միջնորդությամբ դիմել դատախազին:»:

Օրենսդրական նախաձեռնության հեղինակների կողմից նույնաբովանդակ փոփոխություններ են առաջարկվում կատարել Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում, Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքում, Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգրքում եւ «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում:

2). «ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումի հիման վրա՝ «Մարդուն օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 14.09.2010 թվականի ՍԳ-Ո-913 որոշմամբ որոշել է.

«1. «Մարդուն օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածն այն մասով, որով առնչվում է Հայաստանում չիրականացվող փոխպատվաստման հանգամանքներում դիակալին դոնորից օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ վերցնելուն, ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի 1-ին մասին եւ 14-րդ հոդվածին հակասող եւ անվավեր»:

Խնդիրը կարեւորվում էր նրանով, որ վիճարկվող նորմերով չէր երաշխավորվում մարդու մահից հետո նրա մարմնի նկատմամբ արժանապատիվ վերաբերմունքը եւ մահացածի մարմնի իրավական պաշտպանությունը: Բացի դրանից, դիակալին դոնորների հետ կապված նոր կարգը մինչեւ օրենսդրական փոփոխությունը գործող կարգի համեմատությամբ ավելի ռիսկային էր եւ հնարավոր բացասական դրսեւորումների կանխարգելման լրացուցիչ երաշխիքներ էր պահանջում:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրել է հետեւյալը. « ՀՀ կառավարությունը չկատարելով ՀՀ Սահմանադրության 85-րդ հոդվածի 2-րդ մասի, «Մարդուն օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու մասին» ՀՀ

օրենքի, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության 2004թ. ապրիլի 8-ի՝ «Հայաստանի Հանրապետության օրենքի, Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի որոշման, Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրի կիրարկումն ապահովող միջոցառումների մասին» թիվ 541-Ն որոշման պահանջները, 2002 թվականի ապրիլի 16-ից մինչ օրս չի ընդունել քննության առարկա օրենքով իրեն պատվիրակված բոլոր որոշումները՝ օրենքի կիրարկումն ապահովելու համար: Անցած ութ տարիների ընթացքում տվյալ օրենքի գործողության համար անհրաժեշտ եւ բավարար ենթաօրենսդրական երաշխիքներ չեն ստեղծվել, մասնավորապես, ՀՀ կառավարության կողմից դեռևս չեն սահմանվել.

- օրգանների եւ հյուսվածքների դոնորների եւ ռեցիպիենտների ռեստորի գործունեության, տեղեկությունների գրանցման եւ օգտագործման կարգը (օրենքի 2.1-րդ հոդված), այդ թվում՝ ՀՀ վարչապետի 2009թ. մայիսի 18-ի թիվ 397-Ն որոշումից բխող,

- արհեստական եւ կենդանիներից վերցված օրգանների ու հյուսվածքների փոխպատվաստման կարգը, պայմանները եւ սահմանափակումները (**օրենքի 3-րդ հոդված**),

- փոխպատվաստման օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու, մշակելու կանոնները, ինչպես նաև փոխպատվաստումն իրականացնելու կարգը (**օրենքի 4-րդ հոդված**),

- դիակից օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու թույլտվության կարգը եւ պայմանները:

Օրենքով հստակեցված չեն նաև փոխպատվաստման օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ վերցնող, մշակող, փոխպատվաստում թույլատրող եւ իրականացնող բժշկական հաստատությունների **լիցենզավորման իրավական սկզբունքները**, ինչպես նաև փոխպատվաստման՝ որպես բժշկական սպասարկման, **մատչելիության ապահովման տեսանկյունից** այդ գործընթացը ֆինանսավորելու (փոխպատվաստման դիմաց հատուցելու, պետական առողջապահական ծրագրերի շրջանակներում ֆինանսավորելու) հիմնական պայմանները, բացառությամբ այն դեպքերի, որոնք առնչվում են վիրահատության հետ կապված բարդությունների (օրենքի 12-րդ հոդվածի «բ» կետ),

«Մարդուն օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին» 2009թ. մարտի 19-ին ընդունված օրենքով նախատեսվեցին լրացուցիչ իրավապայմաններ՝ արգելելու կենդանի կամ դիակային դոնորից վերցված օրգանների եւ հյուսվածքների առուվաճառքը, ապահովելու փոխպատվաստման ոլորտում տեղեկատվական միասնական համակարգի ու դրա օգտագործման սկզբունքների ներդրումը, սակայն դրան համապատասխան իրավական եւ կառուցակարգային համակարգեր չստեղծվեցին ապահովելու անհրաժեշտ եւ երաշխավորված վերահսկողություն փոխպատվաստման՝ որպես բժշկական սպասարկման ոլորտում պետության սահմանադրական խնդիրների կատարման ապահովման նկատմամբ, որոնց լուծումն օրենքի վերոհիշյալ փոփոխությունների ընդունման կապակցությամբ չի արտացոլվել նաև առողջապահական պետական նպատակային ծրագրերում:

ՀՀ-ում փոխպատվաստման պրակտիկայի ուսումնասիրությունը նաեւ վկայում է, որ այդ բնագավառի իրավակարգավորումը, մասնավորապես՝ ՀՀ կառավարության 2007թ. ապրիլի 26-ի թիվ 502-Ն որոշմամբ հաստատված ցանկը, անհրաժեշտ է համապատասխանեցնել բժշկական կոնկրետ հաստատություններում փոխպատվաստման իրական գիտատեխնոլոգիական հնարավորություններին՝ ապահովելով այդ բնագավառում բնակչության բժշկական երաշխավորված սպասարկման կազմակերպումն այն ընդհանուր սկզբունքներով, որպիսիք, ի կատարումն ՀՀ Սահմանադրության 38-րդ, 48-րդ (4-րդ կետ) հոդվածների դրույթների, ամրագրված են «Բնակչության բժշկական օգնության եւ սպասարկման մասին» ՀՀ օրենքում: Կառավարության հիշյալ որոշումը համահունչ չէ քննության առարկա օրենքի պահանջին: Այն դեպքում, երբ օրենքով արգելվում է Հայաստանից դոնորական օրգանների ու հյուսվածքների արտահանումը, կառավարությունն իր այդ որոշմամբ սահմանել է թվով տասնչորս օրգանների ցանկ, երբ դրանցից միայն երկուսի գծով է Հայաստանում փոխպատվաստում իրականացվում: Այս առումով ՀՀ կառավարության 2007թ. ապրիլի 26-ի թիվ 502-Ն որոշմամբ հաստատված ցանկն օրենքի իրավակարգավորման սկզբունքներից չի բխում» (որոշման 7-րդ կետ):

Նկատի ունենալով, որ «Մարդու օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածով նախատեսված՝ օրենքի հրապարակումից հարյուր ութսուն օր հետո դրա պաշտոնական ուժի մեջ մտնելու մասին դրույթը գործնականում որեւէ իրավական հետեւանք չի ունեցել եւ չի երաշխավորել օրենքի գործողության համար անհրաժեշտ իրավակարգավորում, սահմանադրական դատարանը, ՀՀ Սահմանադրության 1-ին հոդվածով ամրագրված իրավական պետության հիմնարար սկզբունքներից ելնելով, գտել է, որ. «... օրենքը չի կարող կիրարկվել առանց դրանով իսկ նախատեսված ենթաօրենսդրական ակտերի ամբողջ փաթեթը «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի պահանջներին ու սույն որոշման մեջ սահմանադրական դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումներին համապատասխան մշակելու, նախկինում ընդունված որոշումները վերանայելու եւ գործողության մեջ դնելու» (որոշման 8-րդ կետ):

ՀՀ Ազգային ժողովը սահմանադրական դատարանի 14.09.2010թ. ՄԳՈ-913 որոշման ընդունումից հետո տվյալ օրենքում փոփոխություն կատարելու հարցին դեռևս չի անդրադարձել:

3). «ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 284-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 23.11.2010 թվականի ՄԳՈ-926 որոշմամբ որոշել է.

«1. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 284-րդ հոդվածի 1-ին մասը ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 23-րդ հոդվածի 1-ին եւ 5-րդ մասերին հակասող եւ անվավեր»:

Խնդիրը կարելու էր նրանով, որ վիճարկվող նորմը հնարավորություն էր

ստեղծում սահմանափակելու նամակագրության, հեռախոսային խոսակցությունների, փոստային, հեռագրական եւ այլ հաղորդումների գաղտնիության իրավունքն առանց դատարանի որոշման, հիմք ընդունելով միայն տվյալ միջոցառումն իրականացնող օպերատիվ-հետախուզական գործունեության մարմնի որոշումը եւ խոսակցության մասնակիցներից կամ հաղորդակցվողներից մեկի՝ նախապես դրանք լսելու կամ վերահսկելու համաձայնությունը: Եվ դա այն դեպքում, երբ ՀՀ Սահմանադրությունը նամակագրության, հեռախոսային խոսակցությունների, փոստային, հեռագրական եւ այլ հաղորդումների գաղտնիության իրավունքի սահմանափակման կարգից որեւէ բացառություն չի նախատեսում:

Անդրադառնալով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 284-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված դեպքին, այն է՝ խոսակցության մասնակիցներից կամ հաղորդակցվողներից մեկի համաձայնությամբ նամակագրությունը, հեռախոսային խոսակցությունները, փոստային, հեռագրական եւ այլ հաղորդումներն առանց դատարանի որոշման լսելու կամ վերահսկելու հնարավորությանը, սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ. «... տվյալ դեպքում օրենսդիրը ղեկավարվել է այն տրամաբանությամբ, որ անձը կամովին է հրաժարվում իր՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ երաշխավորված իրավունքից: ... վերը նշված դեպքը նախատեսելիս օրենսդիրը հաշվի չի առել մի շարք հանգամանքներ:

Նախ, նկատի ունենալով, որ ՀՀ օրենսդրությամբ անձի համաձայնությամբ նրա հեռախոսային եւ այլ հաղորդումները լսելն իրականացվում է միայն պաշտպանվող անձի պարագայում, չի բացառվում, որ հիշյալ միջոցառումների արդյունքում ձեռք բերված տեղեկատվությունն օգտագործվելու է համաձայնություն տված անձի ընդդիմախոսի դեմ, որի՝ ՀՀ Սահմանադրության 23-րդ հոդվածով սահմանված իրավունքներն այս պարագայում կարող են խախտվել: Արդյունքում, միեւնույն իրավական գործիքը կարող է մի դեպքում օգտագործվել որպես իրավական պաշտպանության միջոց, մեկ այլ դեպքում հանդես գալ որպես մարդու իրավունքների խախտման կամ ոչ իրավաչափ սահմանափակման միջոց:

Երկրորդ, «Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի 31-րդ հոդվածի 4-րդ մասը սահմանում է. «...4. Սույն օրենքի 14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ, 11-րդ, 12-րդ եւ 15-րդ կետերով նախատեսված օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումները կարելի է անցկացնել միայն այն դեպքերում, երբ անձը, ում նկատմամբ պետք է դրանք անցկացվեն, կասկածվում է ծանր եւ առանձնապես ծանր հանցագործության կատարման մեջ, եւ եթե կան հիմնավոր ապացույցներ, որ այլ եղանակով օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումն անցկացնող մարմնի կողմից սույն օրենքով իր վրա դրված խնդիրների իրականացման համար անհրաժեշտ տեղեկատվության ձեռքբերումն անհնարին է»: Այս նորմը ենթադրում է, որ հիշյալ միջոցառումները պետք է կիրառվեն օրենքով սահմանված բացառիկ դեպքերում եւ միայն այն պարագայում, երբ պետական իշխանության մարմինների համար անհրաժեշտ տեղեկատվություն ձեռք բերելու այլընտրանքային տարբերակը բացակայում է: Այս կապակցությամբ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ «Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի 31-րդ հոդվածի 4-րդ մասում նշված երկու նախապայմանների առկայության կամ բացակայության հարցը ենթակա է գնա-

հատման, ինչը կարող է կատարվել միայն դատական վերահսկողության շրջանակներում:

Երրորդ, ՀՀ Սահմանադրության 23-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքների սահմանափակման համար անհրաժեշտ երեք նախապայմաններից, այն է՝ «օրենքով սահմանված դեպքերում եւ կարգով, դատարանի որոշմամբ», ՀՀ Սահմանադրությամբ որեւէ բացառություն չի նախատեսվում:

... վիճարկվող 284-րդ հոդվածի 1-ին մասը՝ խոսակցության մասնակիցներից կամ հաղորդակցվողներից մեկի համաձայնությամբ նամակագրությունը, հեռախոսային խոսակցությունները, փոստային, հեռագրական եւ այլ հաղորդումներն առանց դատարանի որոշման լսելու կամ վերահսկելու իրավական հնարավորություն վերապահելու մասով, ներքին հակասության մեջ է գտնվում նույն օրենսգրքի 14, 241 եւ 281-րդ հոդվածների դրույթների հետ:

Չորրորդ, վիճարկվող նորմը դուրս է տվյալ հոդվածի իրավակարգավորման շրջանակներից: ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 284-րդ հոդվածը սահմանում է օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումներ իրականացնելու մասին միջնորդությունների քննարկման կարգը: Խոսքը վերաբերում է ներկայացված միջնորդության քննարկմանը, եւ տվյալ հոդվածի 2-7-րդ մասերով նախատեսվում է դատարանում դրա քննության կարգը, իսկ 8-րդ մասը սահմանում է հատուկ իրավիճակներում հրատապ գործողությունների կատարման եւ դրանց հետ կապված դատական վերահսկողության առանձնահատկությունները: Հոդվածի 1-ին մասը բացարձակապես չի առնչվում միջնորդության քննարկման կարգին եւ չի բխում «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 45-րդ հոդվածի պահանջներից» (որոշման 6-րդ կետ):

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Սահմանադրության 23-րդ հոդվածի 5-րդ մասով ամրագրված իրավունքը ենթակա է սահմանափակման ոչ միայն Սահմանադրության 23-րդ հոդվածի 5-րդ մասի հիմքով, այլ նաեւ Սահմանադրության 43-րդ հոդվածի 1-ին մասի հիմքով, սահմանադրական դատարանը հարկ համարելով անդրադառնալ սահմանափակում նախատեսող սահմանադրական այս երկու նորմերի հարաբերակցության հարցին, արձանագրել է. «Սահմանադրության 43-րդ հոդվածի 1-ին մասը հղում է կատարում օրենքին եւ չի բացառում, որ օրենքով նախատեսվի ոչ միայն կոնկրետ իրավունքի սահմանափակման թույլատրելիությունը, այլ նաեւ՝ սահմանափակման դեպքերը եւ կարգը: Ընդ որում, չի բացառվում, որ օրենքը կոնկրետ իրավունքի սահմանափակման համար որպես պարտադիր նախապայման սահմանի դատարանի որոշման առկայությունը: Այս վերջին պայմանի սահմանումը, տարբեր հնարավոր սահմանափակումների առնչությամբ, սահմանադիրը թողել է օրենսդրի հայեցողությանը: Սակայն ՀՀ Սահմանադրության 23-րդ հոդվածի 5-րդ մասով սահմանված իրավունքի սահմանափակման պարագայում դատարանի որոշման առկայության պարտադիր նախապայմանը չի թողնվել օրենսդրի հայեցողությանը, այլ նախատեսվել է հենց Սահմանադրության 23-րդ հոդվածի 5-րդ մասով: Հետեւաբար, Սահմանադրության 23-րդ հոդվածի 5-րդ մասով ամրագրված՝ իրավունքի սահմանափակմանը վերաբերող նորմն օրենսդրի կողմից պետք է ելակետ ընդունվի Սահմանադրության 43-րդ հոդվածի 1-ին մասի հիման

վրա իրականացվող հնարավոր իրավակարգավորման շրջանակներում» (որոշման 7-րդ կետ):

ՀՀ Ազգային ժողովը սահմանադրական դատարանի 2010 թվականի նոյեմբերի 23-ի ՍԳՈ-926 որոշման ընդունումից հետո տվյալ օրենսգրքում փոփոխություն կատարելու հարցին դեռեւս չի անդրադարձել, սակայն այս դեպքում եւս կարծում ենք, որ ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի նախագծի մշակմամբ նաեւ կկատարվեն սահմանադրական դատարանի հիշատակված որոշման պահանջները եւ կիրացվեն դրանում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները:

ՀՀ ԱԺ պատգամավորության թեկնածուների դիմումների հիման վրա ընդունված սահմանադրական դատարանի որոշումներն ու դրանց կատարումը

Սահմանադրական դատարանում մուտքագրված միակ դիմումը վերաբերում է «Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակարգով պատգամավոր ընտրվելու մասին» թիվ 10 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի 2010 թվականի հունվարի 14-ի թիվ 17-Ա որոշումը վիճարկելու վերաբերյալ» գործին: Դիմումը 21.01.2010թ. ներկայացրել էր Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակարգով թիվ 10 ընտրատարածքի պատգամավորության թեկնածու Ն. Փաշինյանը: Տվյալ գործով սահմանադրական դատարանն իր՝ 23.04.2010թ. ՍԳՈ-880 որոշմամբ որոշել է.

«1. «Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակարգով պատգամավոր ընտրվելու մասին» թիվ 10 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի 2010 թվականի հունվարի 14-ի թիվ 17-Ա որոշումը թողնել ուժի մեջ»:

Տվյալ որոշման 7-րդ կետում սահմանադրական դատարանը գտել է, որ. «... ՀՀ Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակարգով ընտրությունների արդյունքներով ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի որոշման հետ կապված վեճի քննության շրջանակներում ՀՀ սահմանադրական դատարանն իրավագոր չէ դատաքննության առարկա դարձնել ամբաստանյալի կարգավիճակում գտնվող պատգամավորության թեկնածուի նկատմամբ կիրառված խափանման միջոցի օրինականության շուրջ առաջացած վեճը եւ գնահատական տալ քրեական գործի քննության շրջանակներում դատարանի կայացրած որոշմանը, որն օրենքով սահմանված կարգով բողոքարկման առարկա կարող էր դառնալ միայն ընդհանուր իրավասության վերադաս դատարանում, ինչն իրականացվել է: ՀՀ սահմանադրական դատարանն ընդհանուր իրավասության եւ մասնագիտացված դատարանների համար դատական նոր ատյան չէ: Իսկ ՀՀ Սահմանադրության համաձայն՝ դատական ակտերը սահմանադրական վերահսկողության օբյեկտ չեն հանդիսանում: ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 8 մարտի 2008թ. ՍԳՈ-736 որոշման մեջ իրավական դիրքորոշում է արտահայտել այն մասին, որ սահմանադրական դատարանի՝ գործի փաստական հանգամանքները կողմերի դիրքորոշումներից անկախ բացահայտելու պարտա-

կանությունն ունի որոշակի հստակ սահմաններ, եւ այդ սկզբունքը չի լիազորում սահմանադրական դատարանին ստանձնելու իրավապահ այլ մարմինների (դատախազական կամ քննչական) լիազորություններ, փոխարինել արդարադատական կամ վարչական այլ մարմիններին: Սահմանադրական դատարանը սույն գործի քննության շրջանակներում հիմք է ընդունում այն իրողությունը, որ տվյալ կարգավիճակում դիմողն անարգել իրացրել է ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 18-րդ հոդվածի 9-րդ մասով նախատեսված իր իրավունքները»:

**ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆԻ ՆԱԽՈՐԳ ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ
ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՍԱՆ ՎԻՃԱԿԸ 2010 ԹՎԱԿԱՆԻ
ԸՆԹԱՅՔՈՒՄ**

2010 թվականի ընթացքում եւս շարունակվել են ՀՀ իրավական դաշտի բարեփոխումները, որոնցով հաշվի են առնվել նաեւ սահմանադրական դատարանի՝ նախորդ տարիների ընթացքում ընդունած որոշումները: Մասնավորապես. ՀՀ սահմանադրական դատարանի՝ **2007** թվականի ապրիլի 11-ի ՍԳՈ-691, **2008** թվականի մայիսի 13-ի ՍԳՈ-753, **2008** թվականի սեպտեմբերի 9-ի ՍԳՈ-758, **2008** թվականի հոկտեմբերի 8-ի ՍԳՈ-765, **2008** թվականի հոկտեմբերի 21-ի ՍԳՈ-767, **2008** թվականի նոյեմբերի 25-ի ՍԳՈ-780, **2009** թվականի փետրվարի 24-ի ՍԳՈ-792, **2009** թվականի հուլիսի 28-ի ՍԳՈ-818, **2009** թվականի հոկտեմբերի 13-ի ՍԳՈ-833, **2009** թվականի հոկտեմբերի 27-ի ՍԳՈ-836, **2010** թվականի ապրիլի 13-ի ՍԳՈ-873, **2010** թվականի հունիսի 15-ի ՍԳՈ-896, **2010** թվականի հուլիսի 7-ի ՍԳՈ-902 որոշումներում արտահայտած իրավական դիրքորոշումներին համահունչ փոփոխություններ եւ լրացումներ են կատարվել ՀՀ դատական, քաղաքացիական դատավարության, քրեական դատավարության, վարչական դատավարության, աշխատանքային օրենսգրքերում, «Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գործող կազմակերպություններում ստուգումների կազմակերպման եւ անցկացման մասին» ՀՀ օրենքում, ընդունվել է «Հեռուստատեսության եւ ռադիոյի մասին» նոր խմբագրությամբ օրենք:

Առանձին դեպքերում ՀՀ սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումները լիարժեք չեն իրացվել: Մասնավորապես, դատական ակտի պատճառաբանվածության վերաբերյալ **2007** թվականի ապրիլի 11-ի ՍԳՈ-691 որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումների հիման վրա ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում **2007** թվականի ընթացքում կատարվեցին փոփոխություններ, սակայն դրանք լիարժեքորեն չէին արտացոլում ՍԳՈ-691 որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները: Նշված որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումներն առավել ամբողջական կերպով արտացոլվեցին ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում **2009** թվականի հուլիսի 28-ի ՍԳՈ-818 որոշման ընդունումից հետո, երբ սահմանադրական դատարանը կրկին անդրադարձավ դատական ակտի պատճառաբանվածության հարցին:

Գրանից հետո՝ 2010 թվականին նշված օրենսգրքում կատարվեցին համապատասխան փոփոխություններ:

Նույնը վերաբերում է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքին, որտեղ սահմանադրական դատարանի 2007 թվականի ապրիլի 9-ի ՍԳՈ-690 որոշումից հետո կատարվեցին փոփոխություններ, սակայն նշված որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումներն առավել ամբողջական կերպով արտացոլվեցին ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում 2008 թվականի հոկտեմբերի 8-ի ՍԳՈ-765 որոշումից հետո, երբ սահմանադրական դատարանը կրկին անդրադարձավ դատական ակտի պատճառաբանվածության հարցին:

Նույնը վերաբերում է նաև ՀՀ դատական օրենսգրքին, որտեղ դատական ակտի պատճառաբանվածության պարտադիր պայմանի վերաբերյալ համապատասխան փոփոխությունները կատարվեցին միայն 2010 թվականին:

Սեկ այլ օրինակ՝ 24.07.2007թ. ՍԳՈ-710 որոշման հիման վրա ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող ճանաչվեց լրացուցիչ նախաքննության ինստիտուտը: ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքը 28.11.2007թ. ՀՕ-270-Ն ՀՀ օրենքով լրացվեց 309.1-րդ հոդվածով, սակայն օրենսդիրը, նշված հոդվածով օրենսգրքը լրացնելիս ոչ ամբողջությամբ էր հաշվի առել 24.07.2007թ. ՍԳՈ-710 որոշման մեջ սահմանադրական դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումները: Դա առիթ հանդիսացավ, որպեսզի ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 309.1-րդ հոդվածի որոշ դրույթներ վիճարկվեն սահմանադրական դատարանում: Նոր դիմումի հիման վրա ՀՀ սահմանադրական դատարանը, 24.07.2007թ. ՍԳՈ-710 որոշման մեջ արտահայտած իր դիրքորոշումներին հարազատ, 02.04.2010թ. ՍԳՈ-872 որոշմամբ ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող եւ անվավեր ճանաչեց ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 309.1-րդ հոդվածի 5-րդ մասը, որը թաքնված կերպով գործը լրացուցիչ նախաքննության ուղարկելու եւ դատարանին մեղադրական թեքում տալու վտանգ էր պարունակում:

Սահմանադրական դատարանի հիշատակված որոշումների պահանջների կատարմանը եւ դրանցում արտահայտված իրավական դիրքորոշումների իրացմանը, կարծում ենք, ուղղված կլինեն նաև Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի 2009 թվականի ապրիլի 21-ի՝ «Գատախրավական բարեփոխումների 2009-2011 թվականների ռազմավարական գործողությունների ծրագիրը եւ ծրագրից բխող միջոցառումների ցանկը հաստատելու, ինչպես նաև աշխատանքային խումբ ստեղծելու մասին» ՆԿ-59-Ն թվակիր կարգադրությամբ հաստատված այն միջոցառումների իրականացումը, որոնք նախատեսում են համապատասխան օրենսդրական ակտերի մշակում ու ընդունում կամ դրանցում անհրաժեշտ փոփոխությունների կատարում:

Սահմանադրական դատարանի որոշումների պահանջների կատարման եւ դրանցում արտահայտված իրավական դիրքորոշումների ոչ միատեսակ ընկալման օրինակ է հանդիսանում նաև այն, որ 2009 թվականի փետրվարի 24-ի ՍԳՈ-792 որոշման հիման վրա ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող ճանաչվեց ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի 113-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետով ամրագրված դրույթը, որով նախատեսվում էր գործատուի նախաձեռնությամբ աշխա-

տանքային պայմանագրի լուծում աշխատողի կենսաթոշակային տարիքը լրանալու հիմքով: Սակայն ՀՀ Ազգային ժողովը 2010 թվականի հունիսի 24-ին ընդունել է «Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքային օրենսգրքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության ՀՕ-117-Ն օրենքը, ըստ որի՝ ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի 113-րդ հոդվածը նոր խմբագրությամբ շարադրելիս ոչ ամբողջությամբ հաշվի առնվեց 2009 թվականի փետրվարի 24-ի ՍԳՈ-792 որոշման պահանջները եւ դրանում սահմանադրական դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումները: Դա առիթ հանդիսացավ, որպեսզի Ազգային ժողովի պատգամավորների եւ կառավարության կողմից օրենսդրական նախաձեռնության կարգով կրկին անգամ ներկայացվի ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի 113-րդ հոդվածի խնդրո առարկա դրույթները վերանայելու մասին օրինագիծ՝ սահմանադրական դատարանի որոշմանն այն համահունչ դարձնելու նպատակով:

ԸՆԳՀԱՆՈՒՐ ՀԵՏԵՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Գատական սահմանադրական վերահսկողության բնագավառում տարվա արդյունքների ամփոփումից հետեւում է.

I. Սահմանադրական դատարանի որոշումների պատշաճ կատարումը երաշխավորելու համար դատարանը հարկ է համարում կրկին շեշտել, որ անհրաժեշտ է օրենսդրորեն ապահովել, որպեսզի.

ա) սահմանադրական դատարանի որոշումն ուժի մեջ մտնելուց հետո մեկ ամսվա ընթացքում հակասահմանադրական ճանաչված ակտն ընդունած պետական մարմինը հատուկ քննության առարկա դարձնի իր կողմից ընդունված ակտը՝ փոխկապակցված դրույթներով հանդերձ, ՀՀ Սահմանադրության պահանջներին համապատասխանեցնելու հարցը եւ ապահովի, որպեսզի իրավական վակուում չառաջանա:

Խնդրի հրատապությունն ավելի է ընդգծվում, եթե հաշվի առնենք այն հանգամանքը, որ սահմանադրական դատարանի՝ նախկինում ընդունած որոշումների մի մասը վերաբերում է մարդու դատական պաշտպանության, արդար դատաքննության, դատական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունքների իրացմանը, եւ, այդքանով հանդերձ, առնչվում Հայաստանում իրականացվող դատաիրավական բարեփոխումներին: Որպես օրինակ կարող են ծառայել **2007** թվականի ապրիլի 11-ի ՍԳՈ-691, **2008** թվականի մայիսի 13-ի ՍԳՈ-753, **2008** թվականի սեպտեմբերի 9-ի ՍԳՈ-758, **2008** թվականի հոկտեմբերի 8-ի ՍԳՈ-765, **2008** թվականի հոկտեմբերի 21-ի ՍԳՈ-767, **2008** թվականի նոյեմբերի 25-ի ՍԳՈ-780, **2009** թվականի փետրվարի 24-ի ՍԳՈ-792, **2009** թվականի հուլիսի 28-ի ՍԳՈ-818, **2009** թվականի հոկտեմբերի 13-ի ՍԳՈ-833, **2009** թվականի հոկտեմբերի 27-ի ՍԳՈ-836 որոշումները, որոնց հիման վրա ՀՀ օրենքներում փո-

փոփոխությունները կատարվել են սահմանադրական դատարանի համապատասխան որոշումներն ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ մեկից երեք տարվա ընթացքում:

Միաժամանակ, սահմանադրական դատարանը ողջունելի է համարում այն իրողությունը, որ 2010 թվականի ընթացքում կայացված՝ ՍԳ-Ո-873, ՍԳ-Ո-896, ՍԳ-Ո-902 որոշումների հիման վրա համապատասխան օրենսդրական փոփոխությունները կատարվել են նույն 2010 թվականի ընթացքում: Խոսքը վերաբերում է ՀՀ դատական, վարչական դատավարության եւ աշխատանքային օրենսգրքերում կատարված փոփոխություններին:

բ) պետական մարմինները եւ պաշտոնատար անձինք սահմանադրական դատարանի որոշումների կատարումը երաշխավորեն՝ հատկապես հաշվի առնելով դատարանի իրավական դիրքորոշումները, որոնք արտահայտված են սահմանադրական դատարանի որոշումների պատճառաբանական մասերում եւ որոնք սահմանադրական իրավունքի աղբյուր են եւ իրենց բնույթով հանդիսանում են սահմանադրական դրույթների պաշտոնական մեկնաբանություն: Միջազգային սահմանադրական արդարադատության պրակտիկան միարժեքորեն վկայում է, որ սահմանադրական դատարանն իր որոշման մեջ Սահմանադրության նորմի իրավական բովանդակության բացահայտման կամ օրենքի նորմի սահմանադրական բովանդակության բացահայտման միջոցով ձեւակերպում է իր իրավական դիրքորոշումը, որը պարտադիր բնույթ ունի ինչպես իրավակիրառողների, այնպես էլ օրինաստեղծ մարմինների համար:

II. Սահմանադրական դատարանի որոշումներում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները հաշվի չառնելը որոշ դեպքերում դրսեւորվում է ոչ թե անգործությամբ, այլ ավելին՝ գործողությամբ: Խոսքը վերաբերում է այն դեպքերին, երբ սահմանադրական դատարանի որոշման հիման վրա օրենքներում կատարվում են չհամակարգված **փոփոխություններ**, այսինքն՝ դրանք տարածվում են օրենքով սահմանված դեպքերի միայն մի մասի վրա, իսկ մյուս մասի առնչությամբ **կրկին ուղղակիորեն ամրագրվում է** արդեն իսկ հակասահմանադրական ճանաչված իրավակարգավորումը: Օրինակ, սահմանադրական դատարանն իր 2007թ. ապրիլի 11-ի ՍԳ-Ո-691 որոշմամբ վճռաբեկ բողոքը վերադարձնելու մասին որոշման պատճառաբանման պարտադիր պայման չնախատեսելու վերաբերյալ իրավակարգավորումը ճանաչել է հակասահմանադրական, սակայն այդ որոշման հիման վրա ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում կատարված փոփոխությունների արդյունքում օրենսդիրը սահմանադրական դատարանի՝ որոշման մեջ արտահայտած իրավական դիրքորոշումներին համապատասխանող նոր իրավակարգավորումը տարածել է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 414.2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ եւ 3-րդ կետերով սահմանված երկու դեպքերի վրա, իսկ 1 դեպքի՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 414.2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով նախատեսված դեպքի համար, դարձյալ սահմանել է արդեն իսկ հակասահմանադրական ճանաչված նույն իրավակարգավորումը, որը վերջնականապես ուղղվեց 2010 թվականի ընթացքում՝ ՍԳ-Ո-818 որոշումից հետո: ՀՀ դատական օրենս-

գրքում համապատասխան փոփոխությունները եւս կատարվեցին 2010 թվականի ընթացքում:

Մյուս օրինակը վերաբերում է գործը լրացուցիչ նախաքննության ուղարկելու ինստիտուտին, որը հակասահմանադրական ճանաչվեց սահմանադրական դատարանի 02.04.2010թ. ՍԳՈ-872 որոշմամբ, սակայն, ինչպես նշվեց, քանի որ օրենսդիրը ոչ ամբողջությամբ էր հաշվի առել սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումները, այդ հանգամանքն առիթ հանդիսացավ, որպեսզի ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում կատարված լրացումը՝ 309.1-րդ հոդվածը, կրկին անգամ քննության առարկա դառնա սահմանադրական դատարանում:

III. Սահմանադրական դատարանի որոշումներում արտահայտված իրավական դիրքորոշումների չկատարումը պայմանավորված է լինում նաեւ այն հանգամանքով, որ իրավակիրառողները միատեսակ չեն ընկալում դրանք, ինչի արդյունքում նշված իրավական դիրքորոշումների հիման վրա կատարված փոփոխությունները մասնակիորեն են ապահովում սահմանադրական դատարանի որոշումների կատարումը: Ուստի սահմանադրական դատարանը նույնպես ավելի մեծ ուշադրություն է հատկացնելու իրավական դիրքորոշումների առավել հստակ ձեւակերպումներին:

Միեւնույն ժամանակ, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաեւ այն ողջունելի իրողությունը, որ չնայած առանձին օրենքների նորմերի վերաբերյալ սահմանադրական դատարանը որոշում չի կայացրել, սակայն օրենսդրի կողմից տվյալ օրենքը փոփոխվել է՝ հաշվի առնելով մեկ այլ օրենքում տեղ գտած նույնաբովանդակ նորմի վերաբերյալ սահմանադրական դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումները: Մասնավորապես, խոսքը վերաբերում է նոր հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման ինստիտուտին. չնայած տվյալ հարցի վերաբերյալ սահմանադրական դատարանի որոշումները կայացվել են ՀՀ քրեական եւ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքերի առնչությամբ, սակայն օրենսդիրը համապատասխան փոփոխություններ կատարել է նաեւ ՀՀ վարչական դատավարության եւ ՀՀ դատական օրենսգրքերում: Որպես օրինակ կարող են նշվել նաեւ վարչական գործերով վճռաբեկ դատարանի գործառույթներին, վարչական վերաքննիչ դատարան ստեղծելու անհրաժեշտության եւ դատական ակտի պատճառաբանվածության վերաբերյալ սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումները, որոնք արտահայտվել են, մասնավորապես, ՍԳՈ-690, ՍԳՈ-691, ՍԳՈ-765, ՍԳՈ-780, ՍԳՈ-818, ՍԳՈ-873 որոշումներում: Չնայած տվյալ հարցերի վերաբերյալ սահմանադրական դատարանի որոշումները կայացվել են ՀՀ քրեական, քաղաքացիական եւ վարչական դատավարության օրենսգրքերի առնչությամբ, սակայն օրենսդիրը համապատասխան փոփոխություններ կատարել է նաեւ ՀՀ վարչական դատավարության (նոր հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման ինստիտուտի առնչությամբ) եւ դատական օրենսգրքերում:

Սահմանադրական դատարանը ողջունելի է համարում Հայաստանի Հանրապետությունում վճռաբեկ դատարանի կողմից առաջին անգամ ձեւավորված

այն պրակտիկան, երբ վճարեկ դատարանը վարույթ է ընդունում մի բողոք, որը ներկայացվել է ոչ թե օրենքի նորմի՝ սահմանադրական դատարանի կողմից հակասահմանադրական ճանաչվելու արդյունքում, այլ պարզապես հաշվի առնելով տվյալ որոշման մեջ սահմանադրական դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումները: Խոսքը վերաբերում է ««Մելտեքս» ՍՊԸ-ի եւ քաղաքացիներ Մերինե Ֆլջյանի, Իրինա Օզանեզովայի, Աննա Բաղդասարյանի եւ Ազնեսա Բաղդասարյանի դիմումների հիման վրա՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 204.28-րդ հոդվածի 1-ին կետի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով 23.02.2010թ. կայացված ՄԳՈ-866 որոշմանը, որի եզրափակիչ մասի 1-ին կետի երկրորդ պարբերությունում սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ «... նախ՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՄԳՈ-758 որոշման 13-րդ կետում արտահայտած իրավական դիրքորոշման եւ եզրափակիչ մասի 5-րդ կետի հիմքով ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող եւ անվավեր է ճանաչվել նաեւ «ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին» 2007 թվականի նոյեմբերի 28-ին ընդունված ՀՀ օրենքի (ՀՕ-277-Ն) 72-րդ հոդվածում ընդգրկված 204.28-րդ հոդվածը, որը ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2008 թվականի դեկտեմբերի 26-ին ընդունված՝ ինչպես ՀՕ-233-Ն, այնպես էլ դրան հաջորդող որեւէ այլ օրենքով դեռեւս ՀՀ Սահմանադրությանը չի համապատասխանեցվել, երկրորդ՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանի՝ 2008 թվականի ապրիլի 15-ի ՄԳՈ-751 որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումների եւ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 69-րդ հոդվածի 12-րդ մասի պահանջների հիմքով սպառված չլստեք է համարվի սույն գործի առարկայի շրջանակներում նոր հանգամանքներով իրավասու դատարան դիմելու շահագրգիռ անձանց իրավունքը»:

IV. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ինչպես նշվել է նախորդ հաղորդման մեջ, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 40-րդ հոդվածի պահանջների կատարումը՝ օրենքով սահմանված պատասխանատվության միջոցներ նախատեսելու առումով, շարունակում է ձեռնարկել բնույթ կրել, քանի որ նշված պատասխանատվության միջոցները դեռեւս օրենքով հստակ սահմանված չեն: Նույնը վերաբերում է նաեւ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 66-րդ հոդվածի պահանջներին: Ժամանակն է, որ այս հարցում օրենսդիրը դրսեւորի կոնկրետ մոտեցում:

V. Սահմանադրական դատարանում անհատական դիմումների հիման վրա գործերի քննությունը վկայում է, որ քիչ չեն այն դեպքերը, երբ դատական մարմինների կողմից խախտվում են մարդկանց՝ հատկապես ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ եւ 19-րդ հոդվածներում ամրագրված իրավունքները: Այս վիճակը հիմնականում պայմանավորված է ոչ թե օրենքների նորմերի սահմանադրականության խնդրով, այլ օրենսդրական բացերով ու իրավական նորմի կիրառման հետ կապված խնդիրներով: Այդ մասին են վկայում նաեւ Հայաստանի Հանրապետության դեմ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի ընդունած վճիռները:

Միջազգային պրակտիկան վկայում է, որ տվյալ իրավիճակներում լավագույն լուծումն այն է, երբ իր կոչմանը համապատասխան սահմանադրական դատարանն ապահովում է մարդու սահմանադրական իրավունքների անմիջական գործողությունը, վերականգնելով այն՝ ցանկացած իրավական ակտով այդ իրավունքները ոտնահարելու դեպքում: Ինչպես արձանագրվեց Վենետիկի հանձնաժողովի 2010թ. դեկտեմբերի 17-ի լիազումար նիստում, անհատական սահմանադրական գանգատի լիարժեք եւ ամբողջական ինստիտուտի ներդրումը ոչ միայն էապես բարձրացնում է իրավունքների դատական պաշտպանության ներպետական համակարգերի արդյունավետությունը, այլև նպաստում է վերպետական համակարգերի, մասնավորապես՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի գործունակության ամրապնդմանը: Յավոք, վերջին սահմանադրական փոփոխություններով Հայաստանը որդեգրեց նախորդ դարի 80-ական թվականներին եվրոպական երկրներին բնորոշ՝ ոչ լիարժեք սահմանադրական վերահսկողության համակարգ: Այսուհանդերձ, մինչևի հետագա սահմանադրական բարեփոխումները, օրենսդիր մարմնի հատուկ ուշադրության առարկան պետք է լինեն հատկապես դատավարական ընթացակարգերի այնպիսի բարեփոխումները, որպեսզի առավելագույնս երաշխավորվեն մարդկանց համար դատարանի մատչելիության եւ արդար դատավարության սահմանադրական իրավունքները: Բացի դրանից, նման իրավիճակներում օրենսդրորեն անհրաժեշտ է նախատեսել նաեւ վնասի փոխհատուցման գործուն ինստիտուտ, ինչն առկա է եվրոպական մի շարք երկրներում (ուսանելի կարող է դիտվել հատկապես Սլովակիայի փորձը):

VI. Շարունակում է ձեռական բնույթ կրել «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 46-րդ հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված՝ ՀՀ Նախագահի, ՀՀ Ազգային ժողովի եւ ՀՀ կառավարության պաշտոնական ներկայացուցիչների դերը ՀՀ սահմանադրական դատարանում, ինչը եւս բազմիցս հիշատակվել է սահմանադրական դատարանի ընդունած որոշումների կատարման վերաբերյալ տարեկան հաղորդումներում:

Սահմանադրական դատարանի նիստերին ՀՀ Նախագահի, ՀՀ Ազգային ժողովի եւ ՀՀ կառավարության պաշտոնական ներկայացուցիչների ներկա գտնվելու ինստիտուտն ինքնանպատակ չէ: Այն պակաս դեր չի կատարում սահմանադրական վերահսկողության համակարգում, եթե հաշվի առնենք, որ այդ համակարգը չի սահմանափակվում միայն սահմանադրական դատարանով: Սահմանադրական վերահսկողության համակարգը ներառում է նաեւ, ի թիվս այլոց, այնպիսի սահմանադրական ինստիտուտներ, ինչպիսիք են պետության գլուխը, օրենսդիր եւ գործադիր մարմինները: